

OSMANLI DÖNEMİNDE ANAMUR KAZASINDA YAŞANAN BAZI EŞKIYALIK OLAYLARI

SOME BANDITRY EVENTS IN THE OTTOMAN PERIOD IN ANAMUR DISTRICT

Mehmet TAŞ

Dörtiyol Fen Lisesi, Tarih Öğretmeni, mehmet-tas@msn.com, Dörtiyol/Hatay

ÖZ

Anamur eski adı İçel olan Mersin vilayetimizin en batıdaki ilçesidir. Burası hem zengin bir coğrafi çeşitlilik hem de farklı aşiretlerden oluşan sosyolojik bir zenginliği içinde barındırmaktadır. Burada sarp dağlar, yüksek yaylalar, derin vadiler yanında Tekeli, Menemenci, Bahşiş ve Sarı Keçili gibi bir çok yörük kökenli topluluğa ev sahipliği yapmaktadır. Tarım arazilerinin engebeli coğrafi yapısı nedeniyle az olması bir yüzyıl önce hayvancılığın en önemli geçim kaynaklarından birisi haline almasını sağlamıştır. Anamur'un bir parçası olduğu İçel de aynı yeryüzü şekillerine sahip olup coğrafi anlamda genel olarak dağlık ve engebeli bir görünüm arz etmektedir. Denize paralel uzanan dağlar nedeniyle ulaşım olanağı sağlayan yol ağının zayıf olması Osmanlı döneminde önemli sorunlara yol açmıştır. Burası hem devlet açısından kontrolü güç bir alan haline gelmiş hem de eşkıya ve haydut grupları için uygun bir sığınma ve faaliyet sahası olmuştur. İçel genelinde ve Anamur özelinde coğrafi durumun kolaylaştırdığı eşkıyalık faaliyetleri önemli sorunlara yol açmıştır. Güvenlik azalmış, zayıf olan yollar tüccarlar açısından tehlikeli hale gelmiş, masum insanlar hayatını kaybetmiş bir çok köy ve kasaba bu eşkıyalık olaylarından zarar görmüştür. Bu çalışmada bu eşkıyalık olaylarına birçok örneğin ışığında yer verilmeye çalışılmıştır. Anahtar Sözcükler: Anamur, İçel, Eşkıyalık, Tekeli, Osmanlı Devleti

Anahtar Kelimeler: Anamur, İçel, Eşkıyalık, Tekeli, Osmanlı Devleti

ABSTRACT

The aim of this study was to determine relationship between violence tendency, social problem solving skills and some Anamur is the westernmost province of Mersin vilayetimiz, which is the former name of İçel. It has a rich geographical diversity and a sociological richness consisting of different tribes. Here, steep mountains, high mountains, deep valleys, as well as many nomadic communities like Tekeli, Menemenci, Bahşiş and Sarı Keçili are hosted. A few hundred years ago, due to its rugged geographical structure, livestock has become one of the most important sources of livelihood. İçel, which is part of Anamur, also has the same shape of the earth and it has a geographical and generally mountainous and rugged appearance. The weakness of the road network which gives access to the mountains due to the mountains running parallel led to important problems in the Ottoman period. has become an area of refuge and activity as well as suitable for bandits and brigands. The banditry activities facilitated by the geographical situation throughout İçel and in the Anamur led to significant problems. The roads with reduced security, weak roads became dangerous for the merchants, Many of the villages and towns that have lost their innocent people's lives have suffered damage from these banditry incidents. In this study, many examples of these banditry incidents have been reported in the light of these examples. tried to be included. Key Words: Anamur, Icel, Bandit, Tekeli, Ottoman State

Keywords: Anamur, Icel, Bandit, Tekeli, Ottoman State

1. GİRİŞ

Coğrafya insanların ve toplumların kaderinde önemli rol oynar. Yaşam şekli, giyim tarzı, ekonomik faaliyetlerden insan karakterine kadar birçok hususa etki eder. Yüksek coğrafyaların insanları daha sert ve dayanıklı, denize yakın daha alçak coğrafyalarınki daha yumuşak ve denizlerle çevrili bir coğrafyada yaşayan insanlarınki ise daha duygusal olabilmektedir. İnsanlar coğrafi toprak parçaları üzerine ev, bina, baraka, kale, saray benzeri yapılar inşa ederken aslında çift taraflı bir etkileşimin sonucu olarak insanların kişiliklerini inşa etmektedir.

Coğrafyanın içinde yer alan yeryüzü şekilleri de aynı şekilde ekonomik uğraşının hayvancılık ya da tarım olup olmayacağından ulaşım biçiminin karayoluyla mı yoksa nehir ya da göl yoluyla mı olacağına varıncaya kadar bir çok ayrıntıyı tayin eder.Dağlık ve engebeli yapı ulaşım ağının güç kurulmasını ve mevcut yerleşim yerleri arasındaki bağı zayıflatarak insanları dış dünyadan izole eder.Kapalı havza kültür ortamında muhafazakar değerler daha çok kendine yer bulur.Bilgi alış verişinin zayıfladığı ortamda teknik ve bilimsel gelişmeler yavaşlar. Bunun aksine düz bir yeryüzü şekline sahip olan coğrafyalarda yaşayan insanlar işlek yollar vasıtasıyla bir birleriyle daha rahat iletişim kurarak ortak değerler etrafında daha kolay bütünleşirler.Bilgi ve fikir alışverişi hızlanacağı için bilimsel gelişmeler daha hızlı yaşanır.Yenilikçi fikirler kolayca kendine taraftar bulur.

Anadolu'nun güneyinde yer alan İçel Sancağı ve onun bir Kazası olan Anamur engebeli ve dağlık bir yeryüzü şekline sahiptir.Torosların Akdeniz'e paralel uzandığı bu bölgede ulaşım ağları zayıf,ormanlık alanlar fazla,dağlarla kaplı alan çoktur.Yeryüzü şekilleri nedeniyle ülkemizin iç kesimleriyle bağlantı Sertavul Geçidi gibi geçit ve boğazlar üzerinden yapılmaktadır.Yüksek dağların yamaçları ve derin yarılmış vadi ve kanyonlarla kuşatılmış olması nedeniyle gerek Anamur gerekse İçel tarih boyu izole olmuş bir görünüm arz eder.İşte bu coğrafi yapı burada eşkıyalık olaylarının kolayca yeşermesini sağlarken yöre insanında mücadelecilik ve özgüveni yüksek bir mahalli kimliğin oluşmasını sağlamıştır.

2. GENEL OLARAK ANAMUR VE İÇEL

Ülkemizin Akdeniz bölgesinde yer alan Anamur ,doğusu Bozyazı,batısı Gazipaşa,kuzeyi Ermenek ve güneyi Akdeniz ile çevrili bir ilçemizdir.Yüzölçümü 1241 kilometrekare olup Orta Toros Dağlarının Akdeniz'e inen kolları ilçe içinden geçer.Bu nedenle arazi dağlık ve engebeliktir.Kıyıda 5-10 km içerilere ilerleyince 500-1000-1500 metre yüksekliğinde dağlara rastlanmaktadır. Batısında Yalçıdağı ve Karageyik Dağı, Doğusu'nda Azıtepe Dağı, kuzeyinde ise Haydar Dağı yer alır. Karageyik Dağı'nın uzantısı Anamur Burnu'nu oluşturur. Dağlarını kaplayan ormanlar Anamur coğrafyasının %60 nı oluşturmaktadır.¹Dağların yamaç ya da platolarında yer alan yaylalar bölge insanının yazın çıktığı önemli yerleşimlerdir.

Anamur Kazasında yaşayan insanlar yazın Kaş, Abanoz, Akpınar, Kaysan, Barem, Barçın, Halkalı, Adamtaş, Türke ve Kaş pazarı gibi yaylalara çıkarken kazanın önemli bir yörük topluluğunu oluşturan Tekeli cemaati ise Gülnar Kazasına bağlı Bardat, Elmakuzu, Tersakan ve Lenger yaylalarına çıkmaktadır.

Anamur, 1471 yılında Gedik Ahmet Paşa tarafından fethedilerek Osmanlı yönetimine geçmiş olmasına rağmen Anamur'un 16 yüzyıldan 18. yüzyıl başlarına kadar ki idarî durumu hakkında net bir bilgi yoktur. Anamur'un da dâhil olduğu İçel Sancağı, 18. yüzyıl başlarından 19. yüzyıl ortalarına kadar Adana Eyaleti'ne, 1846 yılındaki kayıtlara göre ise Karaman Eyaleti'ne bağlıdır. Dolayısıyla Anamur, bu tarihten sonra Karaman Eyaleti içinde yer almıştır. Bu tarihlerde Anamur müdürlükle idare edilmektedir. İçel Sancağı, 1870 yılında tekrar Adana'ya bağlanınca, Anamur da Adana eyaleti içinde yer almıştır. Buraya bağlı olan ve merkezi Silifke Kazası olan İç il Sancağının Selenti (Gazipaşa) (Gazi Paşa) ile birlikte batısını oluşturmaktadır.Şimdiki şehir merkezine 1868 yılında taşınan Anamur, 1869 yılında da kaza olmuştur. Anamur, 1933 yılına kadar merkezi Silifke olan İçel vilayetine bağlı kalmıştır. 1933 yılında ise 1924 yılında kurulan Mersin'in merkez olduğu İçel vilayetine bağlanmıştır.²

Anamur 16.yüzyılda adli işlerin takibi için kadı atanan kazalardan olup bu kadıların ortalama görev süreleri 20 aydır.Anamur Kazasında görev yapan yetkililer şunlardı; ,kaza müdürü,müfettiş,mal müdürü,müftü ve tahrirat katibi.Bunlardan başka Tanzimat fermanının 1839'da ilanından sonra oluşturulan mahalli meclisler de vardı. Bunlar; Meclis-i İdare-i Kaza,Meclis-i Dava-i Kaza,Daire-i Belediye ve Nevahi müdürleri.Müdürlerin en önemli görevleri kazaya bağlı köylerden vergileri düzenli toplanmasını sağlamak ve kamu otoritesini tesis ederek halkın güvenliğini sağlamaktı.³Eşkıyalık,zulüm ve yolsuzluklar konusunda en fazla şikayete konu olan görevliler Anamur'un kaza müdürleriydi.

Adana Vilayet salnamesine göre 1872 yılında Anamur'da 2772 hane ve 10.646 nüfus bulunmakta olup merkez kaza olan Çorakta 44 dükkan ve 23 cami faaliyet göstermektedir.⁴1877 yılında ise 25 camii ve mescit 1 han 1 kilise 70 dükkan,1 hamam,3 fırın 12 değirmen ve 18 çeşme var.⁵1893 ve 1894 yıllarında kazada 40 dükkan bulunmakta,dağ köylerinin önemli bir kısmında su ile çalışan değirmenler faaliyet göstermekte 1

¹ www.anamur.gov.tr/anamurun-coğrafyası(2.08.1018)

² Ahmet Ali Gazel, Sicill-İ Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Dönemi'nde Görev Yapan Anamurlu Memurlar, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 32, Erzurum, 2007, s. 204-204

³ Mustafa Erim, Osmanlı Belgelerinde İçel Sancağı Anamur Kazası, Hemen Kitap, Mersin, 2014, s. 67

⁴ Ahmet Ergün-Mehmet Akif Terzi, Adana Vilayet Salnameleri I, Altınkoza Yayınları, İstanbul, 2015, s.114

⁵ Ahmet Ergün-Mehmet Akif Terzi,a.g.e., s. 326

han,1 hamam,3 fırın,18 çeşme yer almaktadır.⁶Palamut,keçiboynuzu ve kereste deniz yoluyla Kıbrıs,Lübnan ve Suriye gibi ülkelere ihraç edilen ürünlerin başında gelmektedir.Bu sebeple yabancı ülke tebaasından tüccarların iş dolayısıyla sıkça ziyaret ettiği bir kazadır.

Anamur Kazasının bağlı olduğu İçel Sancağı ise 1483 yılında kesin olarak Osmanlı idaresine girmiştir. Osmanlılar tarafından fethinden sonra, sancak olarak teşkilatlandırılarak Karaman Eyaleti'ne bağlanmıştır. Sancak, ilk kuruluşundan Kıbrıs'ın fethine kadar Karaman Beylerbeyliği'ne bağlı kalmıştır. İçel Sancağı, Kıbrıs'ın 1571'de fethinden sonra Alaiye, Sis ve Tarsus Sancakları ile beraber fetih sonrası oluşturulan Kıbrıs Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. 1632 yılı Nisan ayında Adana Beylerbeyliği'ne bağlamışsa da, aynı yıl tekrar Kıbrıs'a bağlanmıştır. 16. yüzyıl boyunca İçel Sancağı'nın sınırları, doğuda Alata Suyu olmak üzere Mersin, kuzeyde Karaman, kuzeybatıda Hadim, batıda Alanya sancak ve kazaları ile güneyde Akdeniz'dir. İçel 1649, 1671-1672 ve 10-20 Ocak 1712 tarihleri arasında Adana Vilâyeti'ne bağlıdır.⁷

1500 yılında İçel Sancağı; Ermenek, Gülnar, Karataş ve Mut kazalarından, 1518 yılında; Ermenek, Gülnar, Karataş, Mut, Selinti kazalarından, 1555 yılında; Ermenek, Gülnar, Karataş, Mut, Selinti ve Silifke Kazalarından, 1584 yılında; Anamur, Bozdoğan, Ermenek, Gülnar, Karataş, Mut, Selinti, Silifke ve Sinanlı Kazalarından oluşmaktadır. 1585 yılında ise kaza sayısı; Gülnar'dan ayrılan Küre ve Mut Kazası'ndan ayrılan Zeyne'nin ilavesi ile 11'e yükselmiştir. 1594-1595 tarihinde ise mevcut kazalara Sarı Kavak'ın eklenmesi ile kaza sayısı 12'ye çıkmıştır. 1647 tarihinde ise İçel Sancağı'nın kazaları Bozdoğan, Ermenek, Gülnar, Karataş (Avgadi), Küre, Mamuriyye (Anamur), Mut, Sarı Kavak, Selinti, Silifke, Sinanlı ve Zeyne'dir.⁸

İçel Sancağı da Anamur gibi Toros dağlarının merkezinde yer aldığı dağlık ve engebelik bir coğrafi yapı gösterir. Tırmıl, Manıt, Tol, Turnaz, Sunturas, Şamlar, Boztepe, Kızıldağ, Cocakbaşı Dağı gibi 1500-2000 metreyi bulan dağlar burada yer alır.Toros Dağları'nın zirvesi Bolkarlar'dan Akdeniz'e doğru 1500 metreden başlayan platolar üzerinde şehir halkının yaz sıcaklarından kaçarak mevsimi geçirdikleri yaylalar yer alır. 1320 hicri tarihli Adana vilayet salnamesinde bu sancağa İçel denmesinin sebebi izah edilirken "...Konya vilayetinden bakılınca livanın dağ içinde görünmekte olması" şeklinde yorum yapılmaktadır.⁹

Gerek Anamur Kazasında gerekse de İçel Sancağında olsun bölgenin dağlık ve engebeli yapısı beraberinde önemli sorunları da beraberinde getirmiştir.Bunların başında bozuk yollar dolayısıyla hem kaza içindeki yerleşim yerleri arasında hem de kazalar ile merkez kaza arasındaki bağ zayıflamış bu durum ise keyfi davranan mahalli idarecilerin ve eşkıya şeflerinin daha rahat hareket etmesini sağlamıştır.Derin kanyonlar,dik yamaçlar,sıkı orman örtüsü,yüksek yayla ve dağlar eşkıya gruplarının saklanmasını kolaylaştırırken devletin bu bölgeye tamamıyla hakim olmasını önlemiştir.Devlet otoritesinin kurulamadığı sancakta 18 yüzyıldan itibaren Silifke'de Sarı Nebioğulları, Mut'ta Sunullahoğulları, Gülnar'da Azalettin oğulları ve Selenti (Gazipaşa)'de Aslangazi oğulları gibi büyük ayan aileleri ortaya çıkarak uzun zaman kendi otoritelerini devlet otoritesinin yerine ikame etmeyi başarmışlardır.

İçel Mutasarrıfı İbrahim Behcet Paşa, 1892 senesi "*mahsulat-ı öşriyye*"sinin ihale ve müzayedesini vesilesiyle iki ay altı günlük bir süre içinde İçel Sancağı'nın Gülnar, Anamur ve en son Ermenek Kazasını teftiş etmiş ve bu gezisinin sonundaki gözlemlerini ihtiva eden bir rapor hazırlamıştır. Behcet Paşa'nın raporunda ilk olarak üzerinde durduğu konu; adı geçen kazaların ulaşım konusunda yaşadıkları problemlerdir. Mutasarrıfın üzerinde durduğu diğer bir konu ise bölgede yaşayan Güney Bahşiş ve Tekeli aşiretlerinin yaptığı asayişsizliklerdir. Söz konusu edilen aşiretlerin Anamur, Ermenek, Gülnar ve Karaman'da yerleşik halkı rahatsız ettiklerini kaydeder. Bu aşiretlerin rahatça hareket edebilmelerini ise, bölgede yeterli zaptiye kuvvetinin olmamasına bağlamıştır. İçel Sancağı'nda 73 piyade ve 75 süvari neferi olduğunu belirten Paşa, bu kuvvetlerin yeterli olmadığını ve artırılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰Paşa talebinde haklıdır. Çünkü 1872 yılında Silifke, Karataş, Mut, Gülnar ve Selenti (Gazipaşa) kazaları bir tarafa sadece Anamur Kazasında 10.000 den fazla insan yaşıyordu.Bu kadar küçük bir kuvvetle son derece dağlık ve engebeli olan sancak dahilinde güvenliği sağlamak mümkün değildi.Güvenliğin sağlanamaması vergi ve asker toplama dahil birçok kamu işinin aksamasına bu ise görevli vali ve sancak beylerinin azledilmesine neden oluyordu. Örneğin 18. asrın ilk 20 yılında İçel'de 17 vali (mutasarrıf) görev yapmış; üstelik bunlardan bazıları birkaç

⁶ Mustafa Erim, a.g.e.,s.70

⁷ Ahmet Ali Gazel, İçel Mutasarrıfı İbrahim Behcet Paşa'nın İçel Sancağı'na (Anamur, Gülnar, Ermenek, Gazipaşa) Dair Bir Raporu (1892), A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, Erzurum 2006, s.120

⁸ Ahmet Ali Gazel,a.g.m.,s.120

⁹ Hüseyin Dağ (Hazırlayan), Salname-i Vilayet-i Adana (1320 h.),Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s.165

¹⁰ Ahmet Ali Gazel, a. g. m., s.122

defa göreve gelip görevden alınmıştır. Kaba bir hesaplama ile İçel valilerinin ortalama görev süreleri 14 ay olmakla birlikte, 3-4 ay gibi kısa sürelerde işbaşında kalmış olanlar da vardır.¹¹

Yerleşim yerlerini birbirine ve merkezi kazalara bağlayan yol şebekesinin zayıf olması bu şehirlerin ekonomik olarak birbiriyle entegre olarak buralarda yaşayan insanların ortak çıkarlar etrafında bütünleşmelerine mani olmuştur. Yetersiz güvenlik hizmetleri ve zayıf ulaşım imkanı ticaretle büyüyen bir burjuva sınıfının gelişerek kendi çıkarları istikametinde sancak içindeki gelişmelere yön veren bir burjuva sınıfının oluşumuna engel olmuştur. Servet biriktirme aracı meşru ya da gayri meşru biçimde elde edilen devlet makamları olmuş, bu makamlarda iken elde edilen servet ise fabrika, tezgah, tarla, ticaret ve benzeri üretken alanlara yönelmek yerine tefecilik, faizle borç verme yeni makamların elde edilmesi gibi üretken olmayan alanlara yönelmiştir. Eşkıyalık, yolsuzluk, yol kesme, adam kaçırma, keyfi yönetim ve vergi baskısı vs konularda sancak genelinde ortak reflekslerin oluşmaması bu suçların faillerini cesaretlendirmiş yeni faillerin ortaya çıkmasını sağlamış işlenen suçların üzerinin örtülmesini kolaylaştırmıştır. Öyle ki birbirinin sorunlarından habersiz bir çok kazanın ahalisi kendi mahalli sorunları içerisinde hayat sürüp gitmiştir. Engebeli coğrafyanın ulaşım imkanlarını zayıflattığı Sancağın insanları kendi yerleşim yerlerine bir nevi haps olunca ve iletişim sınırlı kaldığı için akrabalık, aşiret ve hemşerilik üstü sınıf türü aidiyet kimliklerinin gelişimi güdük kalmış din ve geleneğin inşa ettiği muhafazakar bir kimlik inşa olmuş bu ortamda ise suçlular akrabaları ve hemşerileri tarafından himaye görmüştür.

İbni Haldun'un "coğrafya bir milletin kaderidir" sözü kendisini İçel Sancağında ortaya koymuştur. Bu sancak içinde zor coğrafi koşulların dayattığı zorluklar bir türlü aşılamamış hem bölgenin hem de bölge insanının kaderini tayin etmiştir. Tarıma elverişli arazilerin bugünkü kadar fazla olmayışı biryandan insanları konar göçer yaşama özendirerek burayı yörük cemaatleri için cazip bir alan haline getirmiş biryandan da mevcut tarlaların değer kazanarak birçok soruna kaynaklık etmesine neden olmuştur. Coğrafyanın dayattığı bu engelleri aşmanın iki yolu vardı. Birincisi denize yönelmek ve denizcilikte maharet kazanmaktı. Ancak buradaki toplulukların çoğunun Tekeli, Karatekeli, Menemenci, Bahşişli, Sarıkeçili gibi konar göçer yörüklerden oluşması bunlarda ise denizcilikle ilgili motivasyon, bilgi, birikim ve donanımın olmayışı bu seçeneği devre dışı bırakıyordu. İkinci seçenek ise devletin buraya doğrudan el atarak buradaki ekonomik yapıyı dönüştürmesi ve elindeki maddi imkanlarıyla coğrafi yapının dayattığı zorlukları yenmesiydi. Bunun örnekleri imparatorluk içinde yok değildi. Örneğin Yeniçerilerin çuha ihtiyacı için Selanik'teki çuha üreticileri desteklenirken, tophaneye demir sağlayan Samakov'daki demir üreticileri, darphane için gerekli olan gümüşün tedarik edildiği Gümüşhane, ve Maden gibi şehirlerin bu işle meşgul olan insanları, Osmanlı donanmasına yelken bezi sağlayan Eğriboz, Kıbrıs, Rodos ve Gelibolu ile Kala-i Sultaniye halkı ve yine donanmaya kereste temin eden Kocaeli, Göynük, Sapanca, Kastamonu, Bolu gibi yerleşim yerleri ile yine donanmaya tel sağlayan Ordu, Ünye, Fatsa ve Perşembe gibi yörelerin halkı avarız, tekalif vs. vergilerden muaf tutularak ya da belirlenen narh fiyatı üzerinden ürünleri alınarak desteklenmişti. Ancak İçel'de devletin ilgisini üzerine çekecek ne değerli yeraltı madenleri çıkarılıyordu ne de devlete üretimi yapılan stratejik ürünler bulunuyordu. Donanma için kereste bol miktarda bulunmakta ise de bunların kesilip iskelelere nakli ve oradan İstanbul'la ulaştırılması maliyet açısından ağırdı. Bu sebeplerle Anamur dahil İçel Sancağı içindeki kazaların gelişimi büyük ölçüde kendi zayıf iç dinamiklerine bırakıldı.

3. ANAMUR KAZASININ BAĞLI OLDUĞU İÇEL SANCAĞINDA EŞKIYALIK OLAYLARI

Sancak içinde eşkıyalıklara çalışma kapsamında 22 Kasım 1579 tarihinden itibaren rastlanmaktadır. Bu eşkıyalıkların failleri Celali liderleri, suhte, levend ve sekban taifesi ile kadı, sancak beyi, mütesellim gibi kamu görevlileridir. İşledikleri suçlar ise gasp (kat'ı emval), hazineyi zarar uğratma (mâl-ı miriyede özr ve noksana sebep olma), cinayet, cinsel saldırı, koyun, keçi, deve ve sığırlara el koymak, işkence, reayanın göç etmesine neden olmak, kanunla belirlenen ölçülerin üzerinde halktan avarız akçesi tahsili, yasaklanmış olmasına rağmen reayadan selamiye, nal baha ve kaftan baha talep etmek.

22 Kasım 1579 da Alanya sancak beyine yazılan hükümde Alanya Sancağına yakın olan Selenti (Gazipaşa) ve Anamur kazalarında bazı suhte eşkıyasının toplandığı bildirilmekte bunların başında İçel Kazasından Eyneoğlu Mehmet, Anamur Kazasında Hasan Kerim ve Vehbioğlu Memiş gibi şahısların bulunduğu anlatılmakta ve Alanya kadısından Alanya Kazasındaki sipahilerle bunların hakkından gelmesi istenmektedir.¹² Aynı dönemlerde İçel Sancağı beyine ve Gülnar kadısına yazılan bir hükümde ise Gülnar Kazası içinde bir kaç defa "ehl-i fesat ve suhte eşkıyanın"¹³ baskın vererek birçok kimseyi katlederek mal ve

¹¹ Ensar Köse, Ayanlar Çağında İçel Sancağında Sosyal Hareketlilik, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 77

¹² BOA. A. DVNS. MHM. 39. 3

¹³ İlim için yanmış, yanmakta olan anlamına gelen suhte terimi medrese öğrencilerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu öğrenciler 16. yüzyılda 100-150 kişilik gruplar halinde dolaşarak halktan cer, kurban ve nezir adıyla yardım toplarlardı. Lakin gerek nüfus artışı ve gerekse toprak sisteminin

erzaklarını gasp ederek ahalinin yaşadıkları yeri terk etmesine neden olduklarından bahsedilmekte ve önlem alınması emredilmektedir. İlginç olan ise yerlerini terk etmek zorunda kalan ahaliye eski yerlerine geri dönemleri istendiğinde onların eşkıyaya karşı kendilerini savunmaları için kale ve hisarlarının olmadığını bildirmeleri üzerine kefare zamanından kalan kaleleri tamir ederek içinde kalmalarına izin verilmesidir.¹⁴ Ancak bu kaleleri devlet masraflarını artırmamak için kendi imkanları ile tamir edeceklerdir.

Devletin eşkıyalık olaylarının sonuçlarına bakışında birinci öncelik bu hareketlerin sonucunda insanların ekip biçtikleri tarlaları boş bırakarak göç etmeleri üzerine devlet gelirlerinde bir azalmanın yaşanmaması idi. Bunun için bu olguya sebep olan eşkıyalar yakalanmalı daha sonra bu olgunun sonucu olan insanların eski yerlerine iskanları sağlanmalıydı. Devletin adaleti merkeze alan ideolojisi adalete zarar veren hertürlü eşkıyalığa onun karşı çıkmasını icap ettiriyordu. Bazı belgelerde yer alan "*...reaya ve berayaya zulm ve teaddi olunduğuna kat'a rıza-i şerifim yoktur*" ifadesi bu gerçeği yansıtıyordu. Yerel yöneticilere bu konuda halkın yanında yer alarak onlara yardım etmeleri ancak eşkıya ile mücadele adı altında masum kimselere zarar verilmemesi emrediliyordu.¹⁵ Eşkıyalık olayları belli bir yere mahsus olmayıp İçel Sancağının her tarafında yaşanmakta idi. Sancağın dağlık coğrafi yapısı 17. yüzyılın başlarında devlete başkaldıran ancak mağlup olunca kendilerine sığınacak yer arayan Celalileri ve 600-700 kişilik gruplar halinde gezen suhte gruplarını kendisine çekiyordu.¹⁶

Eşkıya gruplarının kalabalık oluşları onların bertaraf edilmesinde devleti yeni önlemler alamaya sevk ediyordu. Bu konuda başvurulmuş önlemlerin başından ise bu eşkıyaların te'dibleri için "*dergah-ı mualla kapucubaşları*" olarak isimlendirilen yüksek rütbeli görevlilerin bu işe memur edilmeleri idi. Örneğin suhte ve levend¹⁷ eşkıyasının liderlerinden Ermenekli Seydi, Ali Çavuş, Derviş Çavuş, Çandar Osman, Şerefoğlu Nebi ve Bozkırlı oğlu Muslu Çavuş sancakta 200'den fazla adam öldürüp, 50.000den fazla koyun ve keçi, 1000 deve ve 2000 sığırı gasp edip ahali elinde bulunan arpa buğday yağ ve bal ile vesair zahireyi alarak 300den fazla adamı hapsedmesi ve bunlara işkence ederek her birinden 100-150-200'er kuruşlarını almaları üzerine dergah-ı mualla¹⁸ yeniçerilerinden Mehmet ile dergah-ı mualla kapıcılarından bir kapıcı bu işi çözmeleri için görevlendirilmişlerdi.¹⁹

1610 yıllarında yakalanmadığı anlaşılan Muslu Çavuş önemli Celali eşkıya liderlerinden birisiydi. Ancak bu tarihten sonra adının belgelerde geçmemesi ve yardımcısı Arap Mustafa'nın adının geçmesi onun bu tarihlerde ortadan kaldırıldığı ihtimalini akla getiriyor. Öyle anlaşılıyor ki Muslu Çavuş bu tarihlerde Kuyucu Murat Paşa tarafından öldürülmüştür. Daha evvel yakalanması için Alanya beyine ve Karaman beylerbeyine emirler gönderilmiş²⁰ ise de bir türlü ele geçirilememişti. Kendisi İçel Sancağında yaptığı eşkıyalıklarla ün yapmıştı. Ortadan kaldırılmasından sonra bölükbaşlarından Arap Mustafa ve adamlarından arta kalan eşkıyalar dağlara çekildiler. İçel Sancağı eyalet içindeki mahalli yöneticilerden onların dağlardan indirilerek ordu-i hümayuna getirilmesi emredildi.²¹ Ancak başarılı olunamadı. Bir süre sonra Muslu Çavuş'un bölükbaşısı olan Arap Mustafa Silifke kalesini kuşatarak burayı ele geçirdi. Kale kuşatılarak Muslu Çavuş'un mal varlığı kendisinden istendiğinde bir miktar eski elbise vermesinin dışında ona ait değerli eşya ve nakit

bozulması sonucunda kırsal kesimlerden şehre göç edenler medreseleri mesken tutmaya başladılar. Dahası cepheden kaçıp gelen asker kaçakları için de buralar ideal sığınma yerleriydi. Hem bu durum hem de medreselerden mezun olanların istihdam edilememesi sonucu oluşan işsizlik koşullarında bu suhteler yol kesme, zengin çocuklarını fidiye için kaçırma ve ahalinin mal ve erzaklarını gasp etmeye başladılar. Kanuni döneminde başlayan suhte isyanları II. Selim zamanında arttı. Duraklama Dönemi'nde ise devam etti.

¹⁴ "...bundan akdem birkaç defa ehl-i fesad suhte vesayir eşkıya basub nice kimesneleri katl ve emval ve erzaklarını garet etmekle olanca ahalişi perakende olmağla mal-ı miriyyeye birkaç yük özr ve noksan tertib olunmağın etraf ve civarında olan ahali ve reayasına yerlerine gelmek teklif olundukta eşkıya ve ehl-i fesad üzerilerine geldiklerinde tahsil için kal'amız ve hisarımız yoktur. Eğer kasaba-i merkumenin civarında kefare zamanından kalub harabe olan hisar kendü malımız ile ihya-ü abad eylemeğe emr-i şerif inayet olunur ise cümlemiz yerlerine gelüb kasabamız mamur olub mâl- miriye dahi kemal takdim olunur didikleri arz olunduğu ecilden varulduka göresiz. Filvaki arz olunduğu gibi olub mâl-ı miriyyeye özr olmayub nefy var ise kendü mallarıyla tamir ittüresiz." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 75. 101)

¹⁵ BOA. A. DVNS. MHM. d. 79. 170

¹⁶ Şenol Çevik, "İçel," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 21, s. 452

¹⁷ Levent terimi deniz askeri anlamında yaygın biçimde kullanılmakla birlikte sahile komşu olan sancak ve eyaletlerin beylerbeyi ve sancak beylerinin istihdam ettikleri kişilere de levend denmiştir. (Bkz: Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, II. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 359) Bunlar savaş zamanında yanlarında buldukları vali ya da sancak beyi ile savaşa giderler barış zamanı ise beylerinin emirlerini yerine getirirlerdi. Lakin savaş zamanı sayıları artınca barış zamanı geldiği zaman masrafları vali ya da sancak beyi katında iyice ağırlaşır. Bu yüzden ücretlerini alamadıkları ya da düşük aldıkları veyahut işlerine son verildiği zaman bunlar başka beylerin yanına "kapılanırlardı". Bu mümkün olmadığı zaman ise ya asıl mesleklerini ifa etmeye ya da eşkıyalık yaparak hayatlarını idame ettirmeye yönelirlerdi.

¹⁸ Dergah Farsça kapı anlamına gelmekte olup mualla ekiyle birlikte kullanıldığında padişahın yaşadığı sarayı ifade eder. Bu metinde bahsedilen dergah-ı mualla Topkapı sarayıdır.

¹⁹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 75. 96

²⁰ BOA. A. DVNS. MHM. d. 78. 133

²¹ "...Buyurdum ki vusul bulduka bu babda sadır olan emrim üzere amale idüb dahi mezkur Arap Mustafa ve firkatçileri inşallahü teala serdar-ı âl-i miktarım ol canibe varduğun ordu-yi hümayunuma getüresin. Ve bil cümle liva-i mezburede eşkıya ve ehl-i fesad kaldığına ve reaya ve berayaya zulm ve teaddi olunduğuna kat'a rıza-yi şerifim yoktur. Anunki gibi fesad ve şenaat üzere olanların zulm ve teaddileri def u ref ve dahi reaya ve berayanın himayet ve sıyanetine bezl-i makdur ve sa'y-ı mahsul eylesin. Amma bu bahane ile eşkıyadan olmayan kendü hallerinde olan dahl ve tecavüz ve ahz ve celbi ile ehl-i fesadı himayeden hazer eylesin." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 79. 170)

parasından bir para vermedi.Karaman beylerbeyi Dul Gaffar Paşa'dan Muslu Çavuş'a ait malvarlığını Arap Mustafa'dan tahsil etmesi emredildi²² ise de daha sonra İçel beyi ve kadısı padişahın ricacı olarak onun affedilmesini istemeleri üzerine affedilerek kendisine ve adamlarına kötü davranılmaması emredildi.²³ Çünkü adamlarından çok zulüm görmüş olan ve bunun hatıralarını hala hafızalarında taşıyan ahali onları geçmişte eşkıya ile gezip fakirlere zulmetmekle suçluyorlardı.Devlet, gerek Arap Mustafa ve adamlarının gerekse de diğer suhte ve levend eşkiasının pişman olduğuna samimi biçimde inanıyordu.²⁴ 2 Kasım 1615'te İçel Sancağına bağlı Sinanlı Kazasının Yalnızcabağ Karyesi sakinlerinin Muslu Cavuş'un bölükbaşlarından Muslihiddin ve biraderi Abdullah'tan mal ve erzaklarını gasp etmeleri ve iki adamlarını öldürmelerinden dolayı şikayetçi olmaları en azından Muslu Çavuş eşkıya grubundan herkesin eşkıyalıktan vazgeçmediğini gösteriyor.²⁵Eşkıyalıktan vazgeçenlerden tüfek ve bayrakları ellerinden alınarak İstanbul'a gönderilir,bir daha eşkıyalık yapmayacaklarına dair kendilerinden kefil getirmeleri istenirdi.Buna rağmen eşkıyalık yaparlarsa kendileri idam edilirken kefillerine işledikleri suç ve sebep oldukları zarar ziyan için başvurulurdu.²⁶

Büyük eşkıya gruplarına liderlik eden tanınmış Celali liderleri dışında daha alt seviyede eşkıyalık yapan insanlar da vardı.1610'larda Larende kadısı İstanbul'a mektup göndererek İçel Sancağına tabi Alacahisar Karyesinde Ahmet ve Celil'in uzun zamandan beri Tekelili ve Gezendeli isimli yaylalarda cinayet işleyip reayanın erzak ve mallarını gasp ettiklerini bildirmişti.İddiasına göre Larende sakinlerinden Karsak Hasan ve Hacı Mehmet ile Ok Veli bu eşkıyalara yardım etmekte idiler.Bunun üzerine Karaman beylerbeyine adı geçen kişileri yakalayarak kadı huzuruna çıkarması ve yargılanmalarını sağlanması emredilmişti.²⁷Bu dönemde burada görev yapan beylerbeyi ya da sancak beyi ve alaybeyi gibi görevlilerden birbiriyle çelişen iki işi birden yapmaları isteniyordu.Birincisi emrindeki sipahi ve piyadelerle savaşa katılmak için cepheye intikal etmesi ikincisi ise aynı zamanda sancak içindeki eşkıya gruplarını ortadan kaldırması. Sancak dahilindeki askeri unsurlar ve otoriter askeri yöneticiler cepheye hareket edince eşkıya gruplarıyla mücadeleye etmek onların yerlerine bıraktığı naip ya da mütesellim gibi vekillerine kalıyordu.Ancak onlar da çoğu zaman ellerindeki kısıtlı güvenlik olanaklarıyla bunu başaramıyorlar eşkıyalar yine faaliyetlerine devam ediyordu.Nitekim Şubat/Mart 1690'da Selenti (Gazipaşa) Kazasında Aslanoğlu Veli ve kardeşi Sinan ve Ekşi Abdülkerim isimli kişilerin başlarına 70-80 kadar tüfekli adam toplayarak reayanın kimini katlettikleri kiminin de mal ve erzaklarını gasp ettikleri bildirilmişti.Bunu bildirenler Nevahi-i Ermenek,Sinanlı,Mud,Gülner ve Sarıkavak kazalarının ahalisiydi.İddialarına göre bu eşkıyalar Anamur Kazasına bağlı Demirci Köyüne geldiklerinde bu kazadan Ali Çavuş,Hacı Osman,Tarsus bölükbaşısı ve Kadioğlu Nurullah isimli eşkıyalar 300 kadar tüfekli eşkıya ile bunlarla birleşerek burada yol kesip eşkıyalık faaliyetlerini sürdürmüşlerdi.İçel Sancağı beyi olan Abdurrahmanzade Ahmet Bey'den sancak içinde bulunan askeri zümreleri ve iş erlerini yanında toplayarak ve sancak halkı ile ortak hareket ederek bu eşkıya grubunu ortadan kaldırması istenmişti.Bunun dışında ondan yakalanan eşkıyalardan haksız yere gasp ettikleri malları alarak sahiplerine iade etmesi sonra bunları bir kaleye koyarak hapsetmesi bekleniyordu.²⁸

Bireysel eşkıyalık olaylarının dışında bir kaza halkının topyekun isyan ederek eşkıya durumuna düştükleri de görülmektedir.Örneğin Karataş Kazasında halk isyan edip kazanın yöneticisi Mehmet Bey'in Piyale isimli subaşısını katletmişlerdi.Belgede geçen "**...Karataş nam kadılık halkı yine evvelki gibi isyan idüp....bil külliye ayağı üzere kalkup ahidlerini bozup fitne ve fesada ve cenk ve cidale mübaşeret eylemişlerdir...**"²⁹ibaresi bu hususu doğrulamaktadır.İçel Sancağına "**ber vech-i arpalık**" mutasarrıf olan İbrahim, İstanbul'a gönderdiği mektubunda Karataş Kazası reayasının genel olarak tüfek ve harb denen silahla gezerek suhte eşkiasına dahil olduğunu,içlerinden birinin kadı huzuruna çıkarılması icap ettiğinde bu kişinin kadı tarafından gönderilen adama harb silahıyla saldırdığını ve İstanbul'dan gönderilen kadıyı katlederek suhte takımından bir kadıyı kendilerine kadı olarak atamak niyetinde olduklarını

²² BOA. A. DVNS. MHM. d. 79. 107

²³ BOA. A. DVNS. MHM. d. 79. 166

²⁴ "...ordu-i hümayunuma mektup gönderüb liva-i mezburede sakin bazı levendat ve suhte taifesi için mukaddema eşkıya ile gezüp fukaraya zulm ve teaddi eylemişlerdir deyu rencide olunub ba'dema ol makuleler şimdi kâr u kisblerinde olub kimesneye teaddi olmamağın günahları afv olunub rencide olunmamak ricasına arz eyledüğün ecilden buyurdum ki vusul buldukta göresiz.Filvaki ol makule kimesneler şekavetinden fariğ ve günahlarına teyyüd olup reaya fukaralarına teaddi eylemeyüb kendü hallerinde ve kâr u kisblerinde vusul buldukta olalar.Ol asl kimesnede sizin mukaddema fukaraya teaddiniz olmuştur deyu hilaf-ı şer'-i şerif kimesneye rencide ve remide ettirmeyüb eyleyanı yazub bildiresun. 15 Rebiülahir 1019 (7 Temmuz 1610)" (BOA. A. DVNS. MHM. d. 79. 144)

²⁵ BOA. A. DVNS. MHM. d. 81. 54

²⁶ BOA. A. DVNS. MHM. d. 81. 111

²⁷ BOA. A. DVNS. MHM.d. 78. 400

²⁸ BOA. A. DVNS. MHM. d. 99. 42

²⁹ "...iken Karataş nam kadılık halkı yine evvelki gibi isyan idüb mezbur Mehmet Bey'in Piyale nam subaşısını katledüb bil külliye ayağı üzere kalkup ahidlerini bozup azim fitne ve fesada ve cenk ve cidale mübaşeret eylemişlerdir.Şöyle ki mezburların haklarından gelinmeye İç il Sancağı kenduden varub harabe olması mukarrerdir deyu ilan eyledikleri ecilden buyurdum ki vusul buldukta bu babda onat vechle mukayyed olmaktan fitne ve fesada bais olanları ba-yi vech-i kân ele getirüb..."(BOA. A. DVNS. MHM. d. 80. 81)

bildirmişti. Bunun üzerine Adana beylerbeyi, Alanya, Tarsus ve Sis (Kozan) sancaklarındaki kadılara hüküm gönderilerek kanuna itaat etmeyen bu gibi kişilerin hangisinin Kazasında görülürse görülsün ele geçirilip kanunen yapılması gerekenin yapılması emredilmişti.³⁰ Karataş ahalisinin isyanı ve eşkıyalığı sadece devletin temsilcisi kadıya yönelik de değildi. Kaza dışından müslim ya da gayri müslim insanlar da bundan etkileniyordu. Örneğin Murad isminde bir zımmi ile kardeşi İraz ticaret amacıyla 1646/1647 de Karataş Kazasından geçerlerken burada öldürülerek 1000 kuruştan fazla malları yağma ve talan edilmişti.³¹ Sarıkavak Kazasından Osman Ağaoglu olarak bilinen bir tüccar da birkaç yakını ile ticaret için buradan geçerken Karataş eşkıyası tarafından yolları kesilerek iki yakını öldürülmüş malları ise gasp edilmişti.³² Aralık/Ocak 1691/1692 yılında bile buradaki eşkıyalık olaylarının önü alınamamıştı.³³

Aslında silahlı gezen halk gerçeği sadece Karataş Kazasına mahsus bir gerçek değildi. Bozulan güvenli ortamında insanlar devletin güvenlik alanında etkisinin azalması sonucunda kendi güvenliklerini sağlama telaşına düşmüşlerdi. Bireysel silahlanma hem eşkıyalık olaylarının hem bir sebebi hem de kaçınılmaz bir sonucuydu. Birbirini besleyen bir döngünün sonucu olarak ellerinde silah olduğu için eşkıyalık yoluna insanlar daha kolay saparken onların eşkıyalıklarından korunmak isteyen insanlar daha çok silahlanıyorlardı. Lakin devlet açısından silahlı grupları kontrol altına almak silahlı olmayan gruplara göre daha zordu. Bu durumun yarattığı sakıncaları fark eden devlet 10 Mayıs 1642'de İçel sancak beyi Mehmed'e hitaben gönderilen hükümdede İçel Sancağı reayasının tamamıyla ellerinde tüfek bulunduğunun işitildiği ve bunların toplatılarak kaza kaza defter edilmek suretiyle Cebehane'ye gönderilmesi emredilmektedir. Ayrıca sancak beyinden tüfekçi atadığı için halktan ilave bir ücret talep etmemesi de istenmektedir.³⁴ Ancak daha sonra bu tür eşkıyalık olaylarının devam etmesi bu konuda devletin başarılı olmadığını göstermektedir. 29 Haziran 1642'de bir kez daha İçel gönderdiği hükümlerle sancak beyi olan Mahmud'a İçel Sancağı içerisindeki reyanın ellerindeki tüfek ve diğer silahların toplatılmasını emretmişti.³⁵

Sancak beyi ya da beylerbeyi ya da bunların yakınlarının karıştırdıkları eşkıyalık olayları meselenin başka bir boyutunu oluşturmaktaydı. Denetim eksikliğinden ve merkezi otoritenin zayıflamasından kaynaklandığı anlaşılan bir başboşluk içinde bu kişiler keyfi biçimde halktan kanuna aykırı biçimde vergi ve para toplamışlardır. Veyahut yasaklanmasına rağmen halktan selamiye³⁶ baklava akçesi³⁷ ya da³⁸ kaftan baha adıyla para tahsil etmişlerdir. Onların devlet gücünü de arkalarına alan bu davranışları diğerlerinden daha yıkıcı etkiler doğurmuştur. Devletle olan güven ve sadakat bağının zarar görmesi bir tarafa birçok insan yerini yurdunu terk ederek başka şehirlere göç etmek zorunda kalmışlardır. 17. yüzyılda merkezi otoritenin Yeniçeri isyanları ve taht değişiklikleri ile zayıflaması sonucunda saray kadınları, Yeniçeri Ağaları ve Harem ağalarının yönetimdeki etkilerinin artması bu türden eşkıyalıkları artırmıştır. Bu durumda devlet yine sancak beyi ve kadılar gibi mahalli yöneticilere hükümler göndererek bu tür hareketlerin önlenmesini emretmiştir. Örneğin 17. yüzyılda İçel Sancağı beyine ve sancaktaki kadılara yazıldığı anlaşılan bir hükümdede, sancak nazırı ve oğlunun adamlarıyla İstanbul'dan avarız toplanması için gönderilen fermanı keyfi biçimde

³⁰ BOA. A. DVNS. MHM. d. 88. 31

³¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 90. 48

³² "...Sen ki veziri müşarunileyhsin. Südde-i saadetime mektup gönderüp İçel Sancağı'na tabi Karataş Kazası ahalisi kadimden isyan ve tuğyan üzere olup..." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 91.12)

³³ "...Liva-i mezburede Kaza-i Nevahi'de vaki Karataş nam karyede sakin Hacı Ahmet ve oğlu İbrahim ve Ömer ve Mahmud ve Yusuf nam şakiler hevalarına tabi ehl-i fesaddan 70-80 nefer tüfenkendaz ile bazı karyelerin mahsulatını gasp ve reaya fukarasının ve ahali-i memleketten nice kimesnelerin emval ve erzaklarını nehb ve garet idüb fesat ve şekavetlerinin nihayeti olmadığı ve bir kaç defa şakilerin der devlet medarından emr-i şerifim alub mahallinde icra-yi hak olunmak ferman olındığın adem-i itaatleri sebebi ile meclis-i şer'-i şerife ihzarları mümkün olmadığından tekrar şakileri arzu hal idüb izhar-ı tazallum eylemeleriyle senki mütesellim ve kadılar ve ahali-i vilayetin ayan ve askerisiniz. Dergah-ı muallam kapucubaşlarından olup tayin olunan ifihar ül emacid vel ekarim dame mecdühü mübaşeretiyle kemal-i mukayyed ve ittifak ile mezkur şakiler ele getirüb şer'le ashab-ı hukukun hakları alvirildikten sonra mezburları kalabend idüb üzerlerine tayin olunan mevaddın suret-i sicilleriyle keyfiyet-i halleri Asitane-i Saadet'ime arz ve il'am ve ferman sadır olunmak babında yazılmıştır. Evail Rebiülahir 1103. (Aralık/Ocak 1691/1692)" (BOA. A. DVNS. MHM. d. 100.56)

³⁴ "...mutasarıf olduğun İç Sancağı'nın reayası illerinde külli tüfenkli olduğu istima' olunmağla ellerinden alınması ve Cebehane-i Amire'me gönderilmesi lazım olmağla imdi bir fertten bir akçe ve habbe alınmayub bir kimesneye teaddi olunmamak üzere liva-i mezbure reayasının ellerinde bulunan tüfenkleri ihvan vech üzere cümlesi ellerinden alınıb ve aldıkça tüfenkleri defter idüb defteriye der devletime gönderüb amma tüfenkçi tayin iderim deyu reaya çıkmagla hilaf-ı şer'-i şerif mezbure teaddi itmeyüb ve ittürmemek babında ferman-ı alışınam sadr olmuştur..." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 89. 5)

³⁵ BOA. A. DVNS. MHM. d. 89.10

³⁶ "...imdi memalik-i mahrusemde selamiye bil külliye def olunmuştur. Hilaf-ı şer'i şerif her ne almış ise küsur geru alivermeğin emr idüb buyurdum ki vusul buldukta bu babda..." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 81. 44)

³⁷ "...ve baklava akçesi namında her ne almışsanız bil tamam reayaya geru red ve teslim eyleyüb ve bundan sonra baklava akçesi tarihiyle bir akçe ve bir habbe almayub hilaf-ı şer'-i şerif ve mugayir-i kanun kimesneye teaddi itmemek babında ferman-ı alışınam sadır olmuştur..." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 89. 10)

³⁸ Selamiye terimi Levent ve sekban besleyen ayan ya da mahalli idarecilerin gerek bunların gerekse kendi şahsi ihtiyaçları için halktan tahsil ettikleri paradır. Kaftan baha, kaftan parası yerine kullanılan bir terimdir. Sadrazam ve vezir gibi büyük memurlara kaftan ikinci derecedekilere bedeli verilirdi. Tanzimat Fermanı'ndan sonra kaldırılmıştır. (Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e. Cilt II, s. 134). Taşradaki mahalli idarecilerin İstanbul'daki idareciler gibi kaftan baha talep ettikleri görülmektedir. Ancak İstanbul'da bunu devlet verirken taşrada bunu halk vermektedir.

uyguladıklarından bahsedilmektedir. Buna göre bu kişiler gönderilen fermana göre her haneden 2'şer altın toplamaları gerekirken 1000'er akçe toplamışlar, Karataş nahiyesinin köylerinden 5000 kuruş alıp ayrıca pişkeş namıyla bir de 3000 kuruşluk at ve deve almışlardı. Sancakta bulunan Aklıman Kalesi'ne Venedikliler baskın verip buradaki insanların çoğunu öldürüp esir ettiğinde geri kalan fakara takımından insanların mal ve erzaklarına da el koymuşlar, bu insanların iki kere mağdur olmalarına neden olmuşlardır. Sancak beyi ve kadılardan bu kişilerin mahkeme huzuruna çıkarılarak halktan haksız yere almış oldukları malları sahiplerine iade ettirmeleri isteniyordu. Eğer bu kişiler direnirlerse İstanbul'a gönderilerek Divan-ı Hümayun'da yargılanmaları emredilmişti.³⁹ 1646/1647'de Ermenek Kazası ahalisinden Adem isminde bir şahıs İstanbul'a gönderdiği arzuhalinde Silifke Sancağı mütesellimi ve kethüdalarının yasak olmasına rağmen "*devre*" çıkarak köylerinin üzerine vardıklarını ve reyanın evlerine konarak haksız biçimde arpa, saman, bal, yağ, koyun ve kuzularını aldıklarını, kor? zahiresi adıyla bir kere 40.000 akçelerini bir kere de 60.000 akçelerini alarak buna benzer zulümler işlediklerini bildirmişti.⁴⁰ Haziran/Temmuz 1660 yılında ise Silifke kadısının bildirdiğine göre Silifke mütesellimi olan Hayreddin, fermana ve mahkeme kararına uymamak bir yana, İstanbul'dan gönderilen Mehmet Çavuş'u hapsederek onun elinde bulunan fermanları zorla almış, Bozkır nam Köyün evlerini basarak 9 kadar köylüyü falakaya yatırtmış, 7 kadar köylüyü yaralamış, köylülerden 62.000 akçe, Bükmeler Köyündeki köylülerden 1600 akçe ve Ağazanlık Köyündeki köylülerden 4.000 akçe almış sonra 100-200 kadar silahlı adamıyla Gökusu üzerindeki Köprübaşı isimli Köyü tahrip edince buradaki köylüler dağlara düşerek yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmışlardı. Devlet bunun üzerine Adana beylerbeyi, Adana kadısı ve Silifke kadısına hüküm göndererek ahali ile bileşilerek hapsedilen mübaşirin kurtarılmasını ve bu eşkıyaların üzerine gidilerek neticesinin İstanbul'a bildirilmesini emretmişti.⁴¹

Bazı durumlarda kadılar kanun gereği alacakları harçları alamayınca fakir insanların işlerini görmüyor bazen de hüccet başına ücretleri kanuni ölçülerin üzerinde tahsil ederek haksız kazanç elde ediyorlardı. Silifke'de görev yapan kadıların ücretlerini tam alamayınca halka zulüm ettiklerine dair Silifke Kazası halkı İstanbul'a şikayet dilekçesi göndererek yardım istemişlerdi. İddialarına göre Silifke'de onlara kadılık yapanlar sicil ve hüccet vermeleri gerektiğinde eskiden tayin edilen ücretlerine kanaat etmeyip hüccet başına 100'er ve sicil başına 6'şardan ücret talep etmekteydiler. İçel ve Gülnar kadısına yazılan hükümde kanuna aykırı olarak halktan ücret almamaları, sicil ve hüccet akçesini eskiden belirlendiği üzere almaları ve bundan sonra bir akçe fazla ücret talep etmemeleri emredilmişti.⁴² Şüphesiz kadıların bu şekilde ücret talep etmelerinin İçel Sancağı dışındaki yerlerden kaynaklanan ulusal ve uluslar arası nedenleri vardı. Bunların başında ise 17. yüzyılda Avrupa'da bir önceki yüzyılda yaşanan coğrafi keşiflerin tetiklediği gelişmelerin sonucunda ülkeye giren yüksek oranda altın ve gümüş nedeniyle oluşan yüksek enflasyon karşısında para değerinin sürekli erimesi ve akçenin satın alma gücünün her geçen yıl düşmesi geliyordu.

18. yüzyıla girerken Osmanlı Devleti II. Viyana kuşatmasında uğradığı mağlubiyet sonrası kurulan Kutsal İttifak'a karşı farklı cephelerde mücadele vermekle meşguldü. Denizlerde Venedik, karada ise Avusturya, Lehistan ve Rusya onun savaş verdiği devletlerdi. 1699 Karlofça Anlaşması'ndan sonra savaşların bitmesi bir yana 18. yüzyıl boyunca neredeyse her 25 yılda bir Rusya ve Avusturya ile savaşlar devam etti. Savaş demek askerlerin cepheye sürülmesi için sevk faaliyetlerinin hızlanması ve ordunun ikmal için parasal harcamaların artması demektir. Parasal harcamaların artması halka olağan şer'i vergilerin dışında avarız, sürsat, nüzul akçesi, imdad-ı hazariye ve imdad-ı seferiye⁴³ gibi yeni vergilerin tarh edilmesi demekken asker sevki eyalet ve sancaklarda görev yapan vali ve sancak beylerinin sipahi ve piyadeleriyle orduya katılmak için intikal etmesi demektir. Bu durumda onlar da yerlerine mütesellim denen görevliler bıraktılar. Zulüm ve eziyet şikayetlerine konu olanlar genelde bu kişilerdi. Bu durum ise İçel özelinde mesela Mut ve Sinanlı'da Sunullah Paşazadeler, Silifke'de Gölgelioğulları, Gülnar'da Azalettinoğulları, yine Silifke'de Sarı Nebioğulları ve Selenti'de (Gazipaşa) Aslangazi oğulları gibi ayan olarak isimlendirilen ailelerin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu aileler halkla iç içe oldukları için vergi toplama, kanunları uygulama ve asker toplama gibi konularda İstanbul'dan gönderilen yöneticilere kıyasla daha başarılıydılar. Bu yüzden devlet bu ailelerin üyelerini yaşadıkları bölgeye kaza müdürü, sancak bey, mütesellim ya da vali olarak atamaya başladı. Bunlar da kendi üyelerini yönetici seçtirmek için İstanbul'dan gönderilen yöneticileri

³⁹ "...Şöyle ki şer'i şerife itaat ve emr-i hümayunuma müracaat ve inkıyad olunmayub inad ve muhalefet iderse mir-i mumaileyhin Asitane-i Saadet'ime götüresin ki ahvalleri Divan-ı Hümayun'da şer'le görülüp eda-yı hak oluna..." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 80. 259)

⁴⁰ BOA. A. DVNS. MHM. d. 90. 49

⁴¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 95. 31

⁴² "...ziyade bahaya tutmayub ber vech-i adalet tevzi ve taksim eyledikleri dahi resm-i hurde yeniden 15 akçelerini alub ziyade bir akçelerin ve bir habbelerini aldirmayub erbab-ı vukuftan hilaf-ı şer' zulm ve teaddi oldığına kat'a rıza-yı şerifim yoktur..." (BOA. A. DVNS. MHM. d. 81. 19)

⁴³ İmdad-ı hazariye, savaş olmadığı zaman bütçe açıklarını kapatmak için halktan tahsil edilen vergiydi. İmdad-ı seferiye ise savaş masrafına karşılık olmak üzere halktan alınan vergidir. Bu iki vergi örfi vergiler içerisinde mutalaa edilmektedir. (Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e, Cilt II., s.63)

yaşadıkları kazalara sokmamaya ya da onlara sorun çıkarmaya yöneldiler. Bu yolla başarılı olunca yaşadıkları kazalarda siyasi ve iktisadi güçlerini artırarak devlete alternatif otorite adacıkları haline geldiler. İstanbul'da yaşanan iktidar krizlerinin de etkisiyle merkezi otorite dönem dönem güç kaybettiğinde başına buyruk davranma ortamı bulan bu ayan⁴⁴ aileler güç ve otoritelerini kanun dışı yollara başvurarak 18.yüzyıl boyunca arttırdılar.Bu ailelerin liderlerinden birçoğu idam edilip malları müsadere edilse bile bu kişiler kanunda yeri olmayan talepler,haksızlıklar ve eşkıyalıklarla halkı canından bezdirdi.

Mesela 1692'de Süleyman Paşa'nın mutasarrıflığı zamanında İçel mütesellimi olan ve Sunullahzadeler ayan ailesinin kurucusu olan Sunullah Bey, batıda devam eden savaş ortamının doğurduğu fırsattan da yararlanarak, sahip olduğu silâhlı kapı halkı vâsıtasıyla bölgede neredeyse her istediğini yapmaktan çekinmeyecek bir güce erişmişti. Nitekim adamlarıyla birlikte sancakta bulunan Bozkır cemaati halkının evlerini basarak mal ve eşyalarını yağmaladıklarına dair şikâyetler İstanbul'a ulaşınca, Kapıcıbaşılardan Mustafa bölgeye gönderilmişti.⁴⁵ Silifke'nin ayanlarından Gölgelioğlu Mahmud da 1704 yılında Ermenek tarafında ortaya çıkıp, hükûmeti rahatsız edici bazı eşkıyâlık olaylarına liderlik eden Yusufoglu Yusuf'a yardım etmiş kaynakların ifadesiyle eşkıyalar Gölgelioğlu'na istinâden böyle kanunsuz işlere kalkışmışlardı.⁴⁶ Sarı Nebioğullarından Çolak Halil, kardeşi Göde Hasan ve amcası Hacı Süleyman'ın 1754 yılı başlarında Silifke'ye baskın yaptıklarına dair haberler gelmişti.İddialara göre bu kişiler silâhlı adamlarıyla Silifke kasabasını basıp, kadın ve erkek 9 kişiyi öldürmüşler; dükkânlarda bulunan zahireyi yağmalamışlar, bulabildikleri hayvanları sürüp götürmüşler; bu şekilde gasp ettikleri yaklaşık 30.000 kuruluşluk malı aralarında paylaşmışlardı.⁴⁷

4.ANAMUR KAZASINDA EŞKIYALIK HAREKETLERİ

İçel Sancağının bir Kazası olan Anamur'da sancak genelinde yaşanan eşkıyâlık olaylarına benzer eşkıyâlık olayları yaşanmıştır.Ancak burada eşkıyâlıklarıyla ön plana çıkanlar Muslu Çavuş ve Arap Mustafa benzeri Celaliler ya da suhte ve levend taifesi değil daha çok kaza müdürü gibi mahalli bürokratlar olmuştur.Kazada yaşayan Tekeli ve Bahşiş Aşireti gibi aşiretlere mensup kişilerin karıştığı münferit eşkıyâlık olaylarına rastlansa bile Karataş ahalisinin durumunda olduğu gibi topyekun biçimde bir isyan ve eşkıyâlık durumuna rastlanmamıştır.Eşkıyâlık olayları devleti temsil eden kadı,mübaşir,kaymakam v.s.kişileri hedef almamış genelde kişisel çıkar temini,ailevi husumetler, arazi sorunları, otlak ve mera paylaşımı gibi sebeplere dayanmıştır. 2 Şubat 1865 tarihli ve İçel kaymakamı Ömer Latif tarafından yazılan bir yazıda belirtildiği üzere Anamur Kazası İçel Sancağı'nın en büyük ve en nazik ve aynı zamanda aşiretler dolayısıyla yönetimde en çok itina gerektiren bir yerdir.⁴⁸ Ona göre buraya kazayı zapturapt altına almaya gücü yeten ve iyi hizmet etmeye gönüllü yöneticiler atanmalıdır.

4.1.Kaza Müdürlerinin İçinde Yer Aldığı Eşkıyâlık Olayları

Kaza müdürleri Tanzimat döneminde sancak kaymakamının önerisi üzerine doğrudan İstanbul'dan atanmakta idiler.Sancak terimi Tanzimat döneminde yerini liva terimine terk etmiştir. İçel livası kaymakamları Anamur'a atanacak müdür adaylarını İstanbul'daki merkezi hükümetten daha iyi tanıdıklarından bu müdürlerin tayininde etkili olanlar onlardı.Örneğin Anamur kaza müdürü Rıza Efendi ölünce 1864/1865 de İçel kaymakamı Ömer Latif Bey Gülnar kaza müdürü Abdülcelil Ağa'nın bu iş için uygun olduğunu bildirmesi üzerine 1865/1866 da buraya kaza müdürü olarak atanmıştı.

Abdülmuinzade Ali Bey ve Maviş Ağa adları eşkıyâlık ve zulüm ile anılan ve şikâyetlere konu olan kaza müdürleri olmuştur. Haklarında birçok mahzar ve şikâyet düzenlenen bu kişilerden en tanınmış olanı Abdülmuinzade Ali Bey'dir."*Anamurlu Abdülmuinzade Ali Rıza Bey*"⁴⁹ ifadesine göre kendisi aslen Anamurlu olup 1856/1857 yıllarında isminin önündeki "*sabık Ali Bey*"⁵⁰ sıfatı onun bu tarihlerde görevinden ayrıldığını göstermektedir."*Tanzimat'tan bu ana kadar müdir-i merkum ile muhasebeminin görülmesi rü'yetine dair*"⁵¹ ifadesi bu kişinin sürekli ya da aralıklarla ama uzun süre Anamur'da kaza müdürlüğü yapmış olduğunu göstermektedir.İçel kaymakam vekilliği de yapmış olduğu anlaşılan Ali Bey'e

⁴⁴ Ayan buldukları şehrin güç ve servet olarak temayüz etmiş kişilerine verilen isimdir.Vergilerin reayaya dağıtılması ve toplanması ile diğer resmi işlemlerin gerçekleştirilmesinde devleti temsil eden kadılarına yardım ederlerdi.

⁴⁵ Ensar Köse, a.g.e., s.174

⁴⁶ Ensar Köse, a.g.e., s.326

⁴⁷ Ensar Köse, a.g.e., s.404-405

⁴⁸ "...Gülnar Kazasında üç dört seneden beru maaş-mezkurla müdir bulunan Abdülcelil Ağa zapt-u rapta muktedir ve kaza-i mezkurede dilhah-ı âli ifa-i hüsn-i hidmete muvafık olduğu bedihi ve zahir olduğundan ve mezkur Anamur Kazası ise liva-i mezkurenin en cesim ve nazik ve aşayir ve kabailden ibaret şayan-ı itina mahalli olub..." (BOA. MVL. 700. 30. 1. 1)

⁴⁹ BOA. A. MKT. UM. 139. 34 .1 .1

⁵⁰ BOA. MVL. 174. 72. 1. 1

⁵¹ BOA. MVL. 107. 62. 1. 1

ahali tarafından yöneltilen suçlamaların başında usulsüz ve haksız biçimde halktan baskı yoluyla para toplamak, zimmet, suçluyu kayırmak, tüccarların haksız yere malına el koymak, kendisine muhalefet edenleri haksız yere hapsedirmektir. İddiaya göre Ali bey Anamur Kazasının vergisini her sene "*hazineye teslim ettim*" diyerek toplanacak balmumu ve susam gibi malları üreticiden düşük fiyatla satın almakta, barış zamanı ahalinin zahirelerini zorla zapt etmekte, her sene vergilere 80-100.000 kuruş zam yaparak toplamakta, hazineye göndermiş olduğu 2 yük 55.500 kuruşu yeniden halka dağıtarak mükerrer olarak tahsil etmektedir.⁵²Bu durum karşısında ahalinin birçoğu diğer sancaklara göç etmek zorunda kalmıştır.⁵³Hakkında Konya valiliğine hitaben bir çok şikayet dilekçesi yazılmış ise de o bunları İçel meclisi azasından Arif Ağa ile bir takım husumeti olanların tertibi olarak görmüştür.⁵⁴

İstanbul'a gönderilen Anamur Kazası ahali adına yazılmış bir dilekçeden anlaşıldığı kadarıyla Ali Bey her sene olağan vergilerin üzerine 70-80.000 kuruş ilave vergi koymakta, firar bakayası adıyla 1 yük 70.000 kuruşu ahali üzerine zimmet göstermektedir. Ahalinin bir kısmını prangaya vurarak Ermenek Kazası'nda hapsederek ahalinin perişan olmasına neden olmaktadır. Ahali bu dilekçede Ali Bey ile hesaplarının görülmesi için Konya valisine hitaben bir kıta yazı yazılmasını ve onun Konya eyalet meclisinde hukuk kurallarına göre yargılanarak haklarının geri verilmesini istemektedir.⁵⁵1852/1853 yılından önce yazıldığı anlaşılan bu dilekçeye rağmen gerek Konya valisinin Konya'da bulunmaması ve gerekse eyalet merkezi olan Konya'daki bazı memurların onu sahiplenmesi üzerine ahalinin bu talebi ciddiye alınmamıştır. 12 Haziran 1853'te yine ahali adına yazılan bir dilekçede Ali Bey'in zulüm ve baskılarına ahalinin tahammüllerinin kalmadığı Ali Bey'in azledilerek yerine yeni bir müdür atanması, Konya vilayet meclisinde hakkaniyet üzere onun halkla olan davasının görülmesi bu mümkün olmazsa Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliye'de⁵⁶ yargılanmasının sağlanması için Ali Bey ile ahali vekillerinin İstanbul'a çağırılması maksadıyla Konya valisine hitaben yazı yazılması talep edilmişti.⁵⁷Bu dilekçe üzerine, anlatılan durumun bütün yönleriyle kanuna aykırı olduğu için uygun görülemeyeceği ve Ali Bey hakkında yavaş yavaş artan şikayetlerin yalan olduğunun kabul edilemeyeceği bildirilerek Konya valisinden iddiaları araştırması istenmiştir.⁵⁸

Konya valiliği tarafından onun kaymakam vekilliği sırasında haksız yere almış olduğu iddia edilen paraların araştırılması için Halil Efendi isminde bir memur atanarak iddiaların üzerine gidilmiştir. Halil Efendi iddiaları araştırarak İstanbul'da bulunan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliye'ye bir defter takdim etmiştir. Bu defterdeki bilgileri Ermenek, Mut, Gülnar gibi kazaların meclisleri Halil Efendi'ye vermişlerdir. Halil Efendi, Anamur kaza müdürü Ali Bey hakkında ileri sürülen diğer iddialara da bu defterde yer vermiştir.

Buna göre Ali Bey'in haksız yere almış olduğu iddia edilen meblağlar ve alındığı yerler şu şekildeydi;

- ✓ 15.000 kuruş Ermenek Kazası ve köylerinden
- ✓ 16.000 Selenti (Gazipaşa) Kazası
- ✓ 9.000 Bozağaç Kazası
- ✓ 22.000 Gülnar Aşireti
- ✓ 9.000 Gezende Kazası
- ✓ 12.000 Sarıkavak Kazası
- ✓ 15.000 Mut Kazası
- ✓ 8.000 Sinanlı Kazası

⁵² BOA. MVL. 247. 12. 1. 1

⁵³ BOA. MVL. 147. 75. 1. 1

⁵⁴ "...Konya Eyaleti dahilinde kain İçel Sancağı'nda vaki Anamur Kazası müdürü olub birkaç senelerden beru hak-ı acizanemde bigayr-ı hak hakpa-yi hazret-i vekaletpenahiye esas takdim itmiş oldukları mahzar ve layihalar ve istidallardan dolayı ba emirname-i sami lazım gelen muhakemelerimizin icabının icrası için Konya meclis-i kebirine gidüb gelmekten kendi umurumun tesviyesine bakılamayub ve bundan böyle ber vechle tazyikten hali kalınmayacağımız ve İçel meclisi azasından Arif Ağanın...itmesinden neşet itmiş olduğu ve şimdiki halde ağa-i merkurum ile muhakeme olmağımız üzere ba emirname-i sami Konya meclis-i kebirine celb olunmuş isek de..." (BOA. MVL. 136. 99. 1. 1)

⁵⁵ BOA. MVL. 107. 62. 1. 1

⁵⁶ II. Mahmud döneminde ıslahat hareketlerinin gerektirdiği yeni nizamnameleri hazırlamak, memurların muhakemesiyle meşgul olmak, gerek görülen devlet işlerinde oy vermek üzere 1837 yılında kurulan meclisin adıdır.

⁵⁷ "...ahali-i fukara kullarının Konyaca ve İçelce bir güne mukaddem ve muahhar davamızın icrasına müsaade olunmadığı misillü yine tasahhubdan olduklarından bu kerre dahi iddia ve istirhamlarımıza müsaade olunmayarak müdür-i merkume ile muhakem ve muhasebimizin icrasına bakılmayub fukara kullarının gadr-i külli mucib olacağı leffen takdim-i hakpa-yi alileri kılınan mahzar-ı acizanemizden ma'lum hazret-i sadaretnahi buyurulduktaki mercudur ki Allahü azimüşan hazretleri hakkı ve padişahı âlişan efendimizin başı için ber vech-i istirham müdür-i merkurumun azliyle ahir bir müdür nasb ve tayinle..." (BOA. MVL. 137. 100. 1)

⁵⁸ BOA. MKT. UM. 139. 34. 1. 1

- ✓ 15.000 Evkaf Kazası
- ✓ 16.000 Karataş Kazası
- ✓ 15.000 Silifke Kazası
- ✓ 6.000 Bulaçlı ve Keşli aşiretlerinden

TOPLAM:170500⁵⁹

Defterde geçen ve Ali Bey'e yöneltilen suçlamalar ise şu şekildeydi;

1. Ermenek Kazası müderrislerinden Hacı Hüseyin Efendi ve Mustafa Efendi ve Arif Ağa'nın hanelerini basarak tutuklatmak ve sonra hapsedmek. Bu iddia karşısında müderris Hacı Hüseyin Efendi'nin ahalinin isteği üzerine vali tarafından azalık görevine son verildiği Arif Ağa'nın ise eline geçmiş olan muhtarlık mührü ile sahte dilekçe düzenlediğini ve elinden mühürlerin alındığını sonucuna ulaşılmıştır
2. Gülnar Kazası müdürü üzerine asker sevk ederek onu yaralamak suretiyle tutuklayarak hapsedmek. Burada Gülnar Kazası müdürü hakkında daha önce ahalinin sancak valisine şikayet dilekçesi yazdığı ve hesabının görülmesi için vali tarafından gönderilen emir üzerine kaymakam vekili olan Ali Bey'in harekete geçtiği, Gülnar Kazası müdürünün 18.000 kuruş devlete borcu çıktığı ve bu borcun tahsili için adı geçen kişinin birkaç gün hapsedildiği sonucuna varılmıştır.
3. Eski Anamur müftüsü Mehmet Naim Efendi'nin hanesini basarak kendisinin ve oğlu Mehmed'in hademelerini dövmek ve birini sakat bırakmak. Bu iddiada soruşturmacı Halil Efendi, müftünün oğlu Mehmet'in Anamurlu Abdurrahman isimindeki kişinin bazı eşyalarını çalması iddiası üzerine eve baskın yapıldığı ve Mehmet'in hapsedildikten sonra babasının kefaletiyle hapisshaneden çıkarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
4. Karataş Kazası ahalilerinin üzerine asker göndererek haksız yere burası ahalisini perişan etmek
5. Evkaf Kazası muhtarlarını suçsuz yere ramazan ayında hapsedmek. Bu iddia üzerine Konya meclisine yazı yazılarak olay soruşturulmuş ise de muhtarlar "**...haklarımızda bir güne taaddisi⁶⁰ vuku bulmamıştır⁶¹**" diyerek onu aklamışlardır. ⁶²

Ali Bey hakkındaki iddialar İçel livası meclisi tarafından da soruşturulmuş ancak burası Ali Bey'i aklayan bir tutum içine girmiştir. Buna göre 1856/1857'de bütün İçel kazaları ahalisi ve aşiret halkına iddialar sorulmuş hepsi de ondan razı ve müteşekkik olduklarını bildirmişlerdir. "**...tarafından hayırhahlıktan başka bir güne hareket-i kabihaları bulunmayub⁶³**" ifadesi söz konusu bu hususu yansıtıyordu. Altında İçel muhassılı Esseyid Süleyman Bey ile naib ve azaların imza ve mühürlerinin bulunduğu karara tutanağına göre şikayete konu cemaat ve yerlerin halkından söz bilir ve söz anlar kimseler Konya'ya getirilmiş onlar da kendileri tarafından Ali Bey hakkında herhangi bir şikayet dilekçesi yazılmadığını bildirmişlerdir. Bu şikayet dilekçelerinin İstanbul'da bulunan Ermenekli Sinanoğlu Arif, Molla Mehmet, Hacı Ahmed ve Hacı Husul tarafından yazıldığı sonucuna varıldığı anlatılmıştır. ⁶⁴

Bu dilekçeler Ali Bey'e husumeti olan bir grubun tertibi de olabilir. Böyle bile olsa kaza ahalisi edilgen bir tavırla yaşadığı haksızlıkları kader olarak görmemekte bunu değiştirmek için mücadele etmektedir. Bu hak arama konusunda ulaşmış olduğu yüksek bilincin bir sonucudur. Bu bilinç kendi hukukunu uygulamak gibi ilkel yollara başvurmak yerine devletin varlığını ve otoritesini içselleştirmiş bir zihniyetin sonucu olarak kamu hukukunun kurallarını işletmeye çalışmaktadır.

⁵⁹ BOA. MVL. 7. 8. 1. 1

⁶⁰ Taaddi: Zulmetmek adaletsizlik.

⁶¹ BOA. MVL. 7. 8. 1. 1

⁶² BOA. MVL. 7. 8. 1. 1

⁶³ BOA. MVL. 12. 71. 4. 1

⁶⁴ "Ermenek Kazası müftüsü Hacı Osman Eendi ve Anamurlu Abdülmuin Beğzade Ali Rıza Beğ ve sandık emini Hacı Süleyman Ağa haklarında suihallerine dair cend kıta mazbata ve efendi-i mumaileyhin hüsn-ü haline dair bir kıta Bab-ı Ali'ye takdim olunan mahzar ve arzuhallerin keyfiyetlerinin tahkiki İçel muhassılı Süleyman Beğ'in Dersaadet'ten hin-i azimetinde kendüsüne şifahan taraf-ı eşref hazret-i şehinşahiden emr ve tenbih buyurulması ve buna dair mukaddem ve muahhar iki kıta emirname-i sami gönderilmiş olduğundan bahisle İçel Sancağı'nın havi olduğu kaza ahalisi ve aşayiri tarafından istilam olundukta mumaileyhin hareket-i kabihaları vuku bulmayub kendülerinden hoşnud ve razı oldukları cevapları alınmış ve Abdulmuinzadeler ve mezkur sandık emini ve Tekeli cemaati muhtarı Hacı Ahmet Efendi'nin ber muceb-i irade-i seniyye muhakemeleri icra olundukta mugayir-i rıza hareketleri olmadıkları tebeyyün imiş ve mumaileyhin haklarında bir güne şikayet vuku bulmadığı ve ona takdim olunan arz ve mahzarlardan haberdar olmadıkları ahali tarafından haber virülmüş ve bu tahriki idenler Ermenekli Sinanoğlu Arif ve Hacı Husul ve Molla Mehmet ve Hacı Ahmet nam eşhası olub..." (BOA. MVL. 12. 71. 3. 1)

Ali Bey hakkında iddialar yukarıdakilerden ibaret değildi.24 Mayıs 1853'te Avrupa tüccarlarından Manuk isminde biri Ali Bey'i Tutuş isminde bir tüccardan alacağı için kendisini haksız yere konağında 5-10 gün hapsedtiği iddialarıyla İstanbul'a şikayet etmişti.Buna göre Anamur Kazası müdürü Ali Bey,dayısı Tutuş ve diğer üç kişi bir ortaklık kurarak ticaret yapmakta idiler.Üç ortak İskenderiye'de ikamet etmekteydi.Ali Bey'in Tutuş'ta olan alacağı için Manuk yanına geldiğinde Ali Bey onu yakalayarak konağına hapsedmiş ve **"...benim senin daima mersum Tutuş zimmetinde 25.000 kuruş alacağım var.Alacağımı vermezsen seni helak iderim."** diyerek şahitsiz ve muhakemesiz olarak zorla 25.000 kuruşunu almıştı. Manuk, kendisinden alınan bu miktar paranın tahsil edilmesi için Konya valisi Hafız Paşa'ya bir kıta emir yazısı yazılması veya sadrazam ağalarından Mustafa Ağa eliyle bu paranın geri alınması ya da Ali Bey'in İstanbul'a getirtilmesi için ferman yazılmasını talep ediyordu.⁶⁵

19 Kasım 1853'te Konya defterdar vekili Esseyid Mehmet Emin tarafından İstanbul'a yazılan bir yazıda onun liva kaymakamı tarafından ve liva meclisi reisi tarafından korunduğunu bildirmesi ⁶⁶Ali Bey hakkındaki suçlamalar karşısında yukarıda düzenlenen tutanağın çok da sağlıklı olmadığı ihtimalini akla getiriyor.Esasen devlet gücünü arkasına alarak mahkemeye çıkarılacak şahısları Ali Bey ya da onu destekleyenlerin baskı altına almış olmaları ihtimali hiç de uzak bir ihtimal değildir.

Ali Bey'in görevden ayrılmasından sonra oğlu Abdülkerim ve amcası Kerim Bey de eşkıyalık faaliyetleri nedeniyle şikayete konu olmuşlardı. 7 Ağustos 1856'da El Hac Salih Anamur'da kaza müdürlüğü yapmakta ve devletin geçen yıllara ait borçlarını tahsil etmeye çalışırken Abdülmuinzade Ali Bey'in oğlu Kerim ile onun amcası Kerim Bey bir grup eşkıya ile müdür konağını basmışlar ve onun 20.000 kuruşu ile bazı eşyalarını gasp etmişlerdi.Hatta iddiaya göre hamile bulunan müdür eşinin sakat kalmasına neden olmuşlardı.Bunun üzerine El Hac Salih Efendi 31 kadar adamıyla Konya'ya gitmek zorunda kalmıştı.⁶⁷Gasp edilen mallarının iadesi için üç yıl Konya ve İstanbul'da mücadele veren El Hac Salih Efendi memuriyetsiz kaldığı için zarurete düştüğünden ve kendisine yardım edilmesinden bahsetmekteydi.⁶⁸

Hakkında şikayet vuku bulan diğer bir kaza müdürü Maviş Ağa idi. 1862/1863'te Anamur'un kaza müdürü olan odur ve kendisinden önce kaza müdürü olan Sadullah Efendi'nin Kükür Köyü'nden Mehmed'in zorla kaçırdığı kızın kendisine nikahlanmasına izin verdiği için görevden alınmıştır.⁶⁹ 24 Ekim 1863'te kaza ahalisini temsilen Hasan ve Mustafa tarafından yazıda geçen **"müdür-i sabık merkurum Maviş Ağa"**⁷⁰ ibaresi onun 1863/1864'den önce görevden alınmış olduğunu gösteriyor.1866/1867'de İçel livasında bir eşkıyalık olayının takibinde adının Selenti (Gazipaşa) kaza müdürü olarak geçmesi Anamur'da görevden alınmasından bir süre sonra bu defa Selenti'ye (Gazipaşa) atamasının yapıldığını göstermektedir.⁷¹ 20 Nisan 1863'te Sultan Beyazıt İmaret Hanı'nda sakin olan ancak köken olarak Anamur Kazası ahalisinden olan Hüseyin Ağa'nın yazdığı şikayet dilekçesine göre Maviş Ağa, Anamur'un yerli ağasından olup gayet kibirli,Tanzimat döneminin getirdiği yönetim usullerine yabancı ve irtikab suçuna son derece yatkın biridir.⁷² Şikayet dilekçesi olduğu için buradaki nitelendirmeleri tümüyle gerçek kabul etmek sağlıklı değilse de tamamen yok saymak da mümkün değildir.Çünkü hakkında yapılan suçlamalar bu nitelemeleri tümüyle yok saymaktan insanı alıkoymaktadır.

Onun hakkında yöneltilen suçlamalardan birisi Bahşiş Köyü muhtarı Kasab Mehmet Ağa'yı görevden alarak yerine kendi muhtarını ataması ve Bahşiş halkının göç etmesine neden olmasıydı.7 Şubat 1863'te İstanbul'a Bahşiş reayasından Hasan Ali tarafından yazılan dilekçede talep edilen husus, Kasab Mehmet Ağa'ya muhtarlık görevinin geri verilmesi için Konya valiliğine yazı yazılmasıydı.⁷³Diğer bir suçlama ise rüşvet alarak suçluyu korumaktı.Buna göre Anamur Kazasına bağlı Gürlevik Köyünden Kavinoğlu ismindeki eşkıya Ermenek Sancağı sınırları içinde ama Anamur'a tabi Beyreli Köyünden Kundakçioğlu Mehmet Ali'yi öldürünce katil şahısa ait davar sığır ve diğer malları bir akrabasının kefaletine bırakılmış, şahıs Anamur'a götürülmüş ancak Maviş Ağa onun 100 keçisini alarak onu salıvermiştir.Maktulün çocukları İbrahim,Ahmet ve Mehmet Ali yardıma muhtaç duruma düşerken katil de ailesiyle birlikte Teke Sancağına göç etmiştir.⁷⁴Başka bir olayda ise Beyreli Köyünden Kızıloğlan isimli şahıs Narince Köyünden Hasan Ali ve

⁶⁵ BOA. MKT. DV. 68. 59. 2. 1

⁶⁶ BOA. MVL. 264. 22. 2. 1

⁶⁷ BOA. MVL. 174. 72. 1. 1

⁶⁸ BOA. MVL. 185. 81. 1. 1

⁶⁹ BOA. MVL. 604. 94. 1. 1

⁷⁰ BOA. MVL. 429. 96. 1. 1

⁷¹ BOA. MVL. 725. 40. 2. 1

⁷² BOA. MVL. 413. 97. 1. 1

⁷³ BOA. MVL. 410. 95. 1. 1

⁷⁴ "Konya eyaletine tabi Ermenek Sancağı dahilinde Anamur Kazası kurrallarından Gürlevik Karyesi ahalisinden ve eşkıyadan Kavinoğlu nam şaki kaza-i mezkure tabi Beyreli Karyesi ahalisinden Kundakçioğlu Mehmet Ali'yi bigayri hak amden ve surişten ile darb ve katl iderek derdest ahz ve

Bahşiş Köyünden Boz Alioğlu isimli şahıslar tarafından yaralandığında Maviş Ağa onlardan 600 kuruş "*cerrahiye semeni*" tahsil ederek işi kapatmıştı.⁷⁵ Artan şikayetler üzerine İstanbul'dan Konya valiliğine Maviş Ağa'nın görevden alınması yönünde emir çıkarılınca Konya valisi, Maviş Ağa'yı görevinden alarak yerine Karamani Süleyman Ağa'yı tayin etmiştir.⁷⁶ İçel livası meclis üyelerinden Hüsnü Efendi'nin Maviş Ağa'nın kardeşi olması ve hatırı sayılır bir itibarının bulunması Maviş Ağa'nın bir süre İçel liva yöneticilerinden himaye görmüş olmasına neden olmuştur.⁷⁷

Anamur kaza müdürlerinin kanun dışı yollara saparak keyfi biçimde halka kötü davranmasının en önemli sonucu halktan bazı kimselerin gruplar halinde yaşadıkları yerleri terk ederek Adana ve Tarsus taraflarına göç etmesi olmuştur. Bunların eski yerlerine iade edilmesi için yazılar yazılmış ise de kayda değer bir sonuç alınmadığı görülmüştür. Örneğin Tekeli ve Bahşiş köylerinin ahali vekili olan Hasan Efendi tarafından yazılan bir dilekçe üzerine İstanbul'daki merkezi hükümet tarafından Tekeli ve Bahşiş taraflarından göç edenlerin ne kadar oldukları bunların ne sebeple göç ettikleri ve hükümet tarafından niçin gerekli muamelenin yapılmadığı sorulmaktadır.⁷⁸ Ahali vekili Hasan Efendi tarafından verilen cevapta ise bu insanların üzerlerindeki ağır vergi yükü yüzünde göç etmek zorunda kaldıkları bildiriliyordu.⁷⁹

4.2. Kazanın Köklü Ailelerine ya da Aşiret Topluluklarına Mensup Kişilerin Karıştığı Eşkıyalık Olayları

Nasuhzadeler, Ali Rızabeyzadeler ve Tekeli Aşireti gibi aile ve cemaatlara mensup insanların karıştığı olaylar ilk akla gelenlerdir. Bu olayların da sebebi bir çoğunda sahihsiz arazilerin bölüşümü, kız kaçırma, otlak ve mera problemleridir. Örneğin iddiaya göre Anamur'daki sahihsiz arazilerin satılması sırasında Ali Rıza Beyzade Abdülkerim Bey başına topladığı 100 kadar eşkıyayı ile bu arazileri kullananların üzerine saldırtarak onlar dövdürüp yaralamıştı.⁸⁰

Aşiret yöneticileriyle ilgili eşkıyalık olayları bu konunun diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Daha çok muhtar statüsündeki bu kişiler aşiret üzerindeki nüfuzlarını kullanarak kolayca çevrelerine 20-30 kişilik gruplar toplayabilmekte ve önemli asayiş sorunlarına yol açabilmekteydiler. Yayla, dağ, yollar ve saklanma yerleri konusunda avantajlı oldukları için ele geçirilmeleri kolay olmuyordu. Bu kişilerden birisi Tekeli Aşireti muhtarı Hacı Ahmet ile oğlu Süleyman idi. Bu kişiler Anamur Kazası köylerinin muhtarları ve imamlarının tanıklığına göre 1866/1867'de Anamur Kazası'na tabi Nasreddin Köyü'nde ikamet eden ve tüccar olan Hacı Nasuh Efendi, yaz geldiği için Beylan'a gitmek için ailesini yaylaya taşırken Halkalı denen yerde yolları Hacı Ahmet Efendi'nin oğlu Süleyman ve 300 kadar silahlı adamı tarafından kesilmişti. Hacı Ahmet Efendi ve Süleyman; Çarıklar ve Kızılca ve İshaklar köyleri ve Lenger ve Korlubel ve Beyreli ahalipleri ile Tekeli Köyü ahalisinden bazı insanları başına toplayarak Halkalıda 300den fazla silahlı kişi ile Hacı Nasuh'un başka birisiyle nikahlı kızı Şerife'yi kaçırmışlardı. Hademelerini döverek kollarından ağaçlara bağlamışlar böylece onları etkisiz hale getirmişlerdir. Süleyman ise Şerife'yi Elmakuzu Yaylası'nda bulunan evine getirmiş yarım saat sonra ise dağa kaldırmıştır. Şerife'nin kardeşi Ahmet Efendi durumu Abanoz yaylasında bulunan diğer kardeşi Hasan Efendi'ye haber vermiş oda Anamur kaza müdürlüğüne iletmıştır. Anamur'da oluşturulan bir kaza heyeti Elmakuzu Yaylası'na vararak Süleyman'dan kaçırdığı Şerife'yi annesine ya da hükümete teslim etmesini istemişse de ne Süleyman ne de babası Hacı Ahmet buna itibar etmemişlerdir. Hacı Ahmet Efendi daha sonra ise bu fiili İç livası müdürü Abdurrahman Paşa'nın emriyle işlediğini bildirmiştir. Kaza müdürü ve meclis heyeti geri dönerek bu durumu mazbata ile İçel livası kaymakamlığına bildirmişlerdir. Abdurrahman Paşa, liva merkezi olan Ermenek'ten Hacı Ahmet Efendi'nin evine gelerek Şerife'yi annesine teslim edeceğini söyleyerek almış ve Ermenek'e götürmek için yola

griftiyle taht el hıfz re's-i livaya ihzarı ve davar ve sığır ve emval-i sairesinin dahi akrabasından birinin nezdinde bil kefalet tevkifi hakkında Ermenek kaymakamı sabık izzetli Abdi Efendi bendelerinin tarafından kaza-i mezkur müdürüne e'kiden tahrirat tastir olunmuş ise de müdir-i mumailiyh katil-i merkurumun 100'er re's keçisini alarak salıvirüb katil-i merkurum hanesiyle eyalet-i mezbure tabi Teke Sancağına nakl eylemiş ve maktul-i merkurumun sağır evlatları İbrahim ve Ahmet ve Mehmet Ali Bey'in ve nana muhtaç ve kemal derecede şayan-ı rahm.."(BOA. MVL. 410. 95. 1. 1)

⁷⁵ "İçel Sancağı'nda Anamur Kazası'nda Beyreli Karyesinde...Kızıloğlan kimesneyi bundan akdem Narince Karyesi ahalisinden Hasan Ali ve Bahşiş Karyesi ahalisinden Boz Alioğlu nam şahıslar cürm idüb kaza-i mezbur-ı sabık Maviş Ağa tarafından zaptıyla Yörükoğlu Mehmed nam kimesneyi karye-i mezbure gönderüb 600 kuruş cerrahiye semeni tahsil idüb carihleri icra itmeyüb işi kapatmış zevcin mezbure müteessiren vefat idüb merkurum Hasan Ali'yi bu defa ahz u giriftiyle liva mahbushanesine ilka olunmuş iken sabık liva-i mezbur kaymakamı Osman Paşa husus-ı mezkurum müdir-i sabıka dokunacağına anladığı gibi merkurum Hasan Ali'yi dahi salıvirüb..."(BOA. MVL. 441. 54. 2. 1)

⁷⁶ BOA. MVL. 604. 94. 1. 1

⁷⁷ BOA. MVL. 458. 81. 1. 1

⁷⁸ BOA. MVL. 456. 111. 1. 1

⁷⁹ BOA. MVL. 456. 111. 2. 1

⁸⁰ "İçel'de Anamur Kazası'nda sahihsiz olan arazinin iştirasına talip bulunanlar kaza-i mezkur hanedanından Ali Rıza Beyzade Abdülkerim Beg canibinden ne suretle men' u zecr olunmakta ve mir-i mumailiyh bu takım eşkıya ve katil makulelerini hidmetinde kullanarak bunlar marifetleriyle ahali hakkında enva'-i mezalim teeddiyata cür'et itmekte olduğu beyaniyla icra-yi icabı istidasına dair ahali tarafından takdim kılınan mahzar aynen ve leffen gönderilmiş olmağla meclis marifetiyle keyfiyetin etraflıca tahkikiyle iktizasının icra ve neticesinin inhası hususuna himmet buyurmaları şiyakında şukka."(BOA. MVL. 735. 76. 1. 1)

çıkılmışlardır. Ancak Ermenek'e dört saat mesafede bulunan Çavuş Köyünde Şerife firar etmiştir.⁸¹ Bu olaylar olurken Şerife'nin kardeşi Hasan Efendi, yanına Abdülkerim Bey ve Pusekli Hüseyin ile 70-80 kadar silahlı adam alarak Süleyman'ın babası Hacı Mehmet Ağa'nın evini basarak Şerife'yi zorla kurtarmak istediğinde buna kaza müftüsü ve müdürü engel olmuşlardır. Daha sonra içlerinden bazıları Hacı Ahmet Efendi'nin evine giderek Şerife'yi talep ettiğinde o, Şerife'nin orada olmadığını ve Ermenek'e gittiğini söylemiştir. Yine de dağılmayan topluluğu dağıtmak için kaza müftüsü tarafından işlenen suçun Hacı Ahmet Efendi üzerine yüklenmesine dair toplanan kişilere mazbata verilmesi üzerine topluluk dağılmıştır. Daha sonra Hacı Ahmet Efendi Abdurrahman Paşa'yı suçlayan önceki ifadesiyle çelişen biçimde Şerife'nin 10 seneden beri oğlu Süleyman tarafından istenmiş olduğunu ancak bu mümkün olmayınca kaçırarak imam ya da şahit yardımıyla oğluna nikahlamak istediğini beyan etmiştir.⁸² Olayı gerçekleştiren Hacı Ahmet Ağa ile oğlu Süleyman'ın İstanbul'a getirilerek burada yargılanmaları mağdurlar tarafından dilekçe ile talep edilince Konya valiliğine hitaben bir emir gönderilmiş ve "*...şu halin vukuu sahîh ise doğrusu teessüf olunur bir hâlât ve memurin-i mülkiye hakkında mucceb-i mesuliyet olacağından...*"⁸³ ifadesiyle sorumlu memurlara başvurulacağı hususu hatırlatılmıştır. Bunun üzerine Konya valisi olayda baş rol oynayan Abdülkerim Bey, Hacı Nasuhoğlu Hasan Efendi, Molla Ahmed, Puseklili Hüseyin, Rıdvan Ağa, Tekeli Hacı Ahmed Efendi ve Süleyman'ın yakalanarak Konya'ya getirilmelerini emretmesi üzerine bir mübaşir Anamur'a gönderilmiştir. Mübaşir Anamur'a varmadan Hacı Nasuh oğlu Molla Ahmet ve Pusekli Hüseyin yanlarına Şerife'yi de alarak İskenderiye'ye firar etmişlerdir.⁸⁴ Eylül 1867 tarihli ve Şerife tarafından yazıldığı anlaşılan bir dilekçeye göre Şerife 13 aydan beri İstanbul'dadır ve kendisine karşı bu saldırıyı yapanların cezalandırılması için İstanbul'da mücadele vermektedir. İddiasına göre İçel'de kaymakam ve bazı memurlar Tekeli Hacı Ahmet ile oğlu Süleyman'ı korumaktadırlar. Kendisi 13 aylık süre boyunca zor duruma düşmüş olduğu için kendisine yardım edilmesini talep etmektedir.⁸⁵

Aşiret yöneticisi konumunda olan kişilerin karıştığı bu olaya Anamur Kazası müdürü, Anamur müftüsü, İçel kaymakamı, Konya valisi ve Selenti (Gazipaşa) kaza müdürü dahil birçok kişinin müdahil olmak zorunda kalması aşiret kökenli bu tür vakaların büyük sorunlar yaratabilme potansiyelini ortaya koymaktadır. Eyalet ve liva yöneticileri geçmiş dönemlerde yaşanan olaylardan edinilen bir tecrübenin sonucunda buna basit bir asayiş sorunu gibi bakmamakta önemli sonuçlar doğurabilecek büyük bir güvenlik krizi olarak görmektedirler.

4.3. Sıradan İnsanların Karıştığı Eşkîyalık Olayları

Kazada yaşayan insanlar arasında alacak verecek, arazi, otlak mera vs nedenlerle ya da orman memurlarına karşı nadiren de olsa gerçekleştirilen eşkıyalık olayları bulunmaktadır. Örneğin Bozyazı'da Karlıca Köyü'nden Hacı Molla Osman, Mehmed, Veli ve Musa isimli şahıslar yanlarına 20 kadar kişi toplayarak tüccardan İmamzade Hasan Efendi'nin ameleleri tarafından Kızıldere denen yerde kereste kesilmekte iken oradakilere saldırmışlar amelelerin bir kısmını dövüp bir kısmını ise yaralayarak oradan uzaklaştırmışlardır. Bununla da yetinmeyerek kesilmiş keresteleri balta ile doğrayarak kullanılamaz hale getirmişler ve amelelerin kaldığı evleri eşyaları ile birlikte yakmışlardır.⁸⁶ 10 Mart 1866'da tüccar İmamzade Hasan Efendi toplam zararının 28.000 kuruşa ulaştığını ve suça karışanların cezalandırılarak zararlarının adı geçen kişiler tarafından karşılanmasını talep etmekteydi.⁸⁷

Kereste ticaretin kaçak yollardan yapılması ve bunun sebep olduğu sorunlar kaza içinde bariz biçimde hissediliyordu. 1895/1896 yılında Tekeli Hasan adında birisi 15 kadar silahlı kişi ile bugünkü Tekeli Kasabası sınırları içinde kalan Aksaz iskelesi rüsumat memurları ve kolcularına birçok işkenceden sonra Yorgi kaptan isminde birisinin gemisi vasıtasıyla gece vakti kaçak kereste yükleyerek Kıbrıs'a gönderdiği Adana Orman Baş müfettişliği tarafından bildirilmişti. Bu ve benzeri kaçak kereste ticaretinin önlenmesi için Hayrettin Vapuru'nun oraya gözetleme ve önleme faaliyetleri için gitmesi kararlaştırılmıştı.⁸⁸

5. SONUÇ

İçel livası ve Anamur kazalarında farklı dönemlere ait ele almış olduğumuz eşkıyalık hareketleri sadece bu bölgeye mahsus olmayıp aynı dönemde Osmanlı Devleti'nin her bölgesinde yaşanmaktaydı. Ancak Anadolu

⁸¹ BOA. MVL. 546. 47. 1

⁸² BOA. MVL. 725. 40. 2. 1

⁸⁴ BOA. MVL. 725. 40. 3. 1

⁸⁵ BOA. MVL. 547. 91. 1. 1

⁸⁶ BOA. MVL. 490. 43. 1. 1

⁸⁷ BOA. MVL. 490. 43. 2. 1

⁸⁸ BOA. DH. MKT. 379. 83. 2. 2

Celali isyanlarının ortaya çıkıp bütün şiddetiyle yaşandığı en büyük toprak parçasıydı.Burası içerisinde yer alan İçel Sancağı ise coğrafi yapısı itibarıyla eşkıyalık hareketleri için son derece uygun bir ortam sunuyordu.Bölge insanı buraya hem dışarıdan gelen hem de zaman zaman kendi içinde çıkan eşkıyalardan dolayı çok çekmiştir.Buna önlem almak için de devlete başvurmuş devletten istediği yardımı alamayınca ise bireysel silahlanma yoluna başvurmuştur.Bu ise zaman zaman onu devletle karşı karşıya getirmiştir.Ancak hiçbir zaman sancağın tamamına hakim olan devlete karşı bir başkaldırı yaşanmamıştır.

Anamur özelinde eşkıyalık faaliyetleri daha çok kaza yöneticisi bürokratlar ile bazı aşiret yöneticilerinin faaliyetleri ile sınırlı kalmıştır.Bunlar da eyalet ya da devlet merkezinden yapılan müdahaleler ile son bulmuştur.Ancak bu merkezleri harekete geçiren de yine ahalinin dilekçe ya da şikayet yoluyla başvurusu olmuştur.Anamur'un büyük kısmının konar göçer yürüklerden olması bunların ise yazın yaylaklara çıkmaları ve genelde silahlı oluşları Anamur'da yaşayarak kazayı yöneten ve yasa dışı yollara başvuran bazı kaza müdürlerinin zulmünden onları korumuştur.

İçel genelinde yaşanan eşkıyalık olayları sonucunda devlet otoritesi zaman zaman kaybolmuş,birçok masum insan hayatını yitirmiş,birçok mal varlıkları telef olmuş,köy ve kasaba gibi yerleşim yerleri tahrip olmuştur.Ancak bu olayların bölge insanında özgüveni arttırmış,kendi ayakları üzerinde durmaya önem veren ileri bir bilinci inşa etmiştir. Bu bilinç mücadele etmek, direnmek, dayanıklılık, cesaret, çalışmak, vatanseverlik, doğa sevgisi ve fedakarlık gibi birçok insani değeri kendi içinde harmanlamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

1. A.DVNS.MHM.:39,75,79,81,78,99,80,88,91,100,90,89,81,95
2. A.MKT.UM.:139
3. DH.MKT.:379
4. MVL.:700,174,107,247,147,136,137,7,12,264,174,185,604,429,725,413,410,441,604,458,456735,546,725,547,490

Araştırma Eserler

1. ÇEVİK, Şenol,İçel,Diyanet İslam Ansiklopedisi,Cilt 21,
2. DAĞ, Hüseyin (Hazırlayan), Salname-i Vilayet-i Adana(1320 h.),Türk Tarih Kurumu,Ankara,2014,
3. ERGÜN Ahmet - TERZİ,Mehmet Akif Adana Vilayet Salnameleri I,Altınkoza Yayınları,İstanbul,2015,
4. ERİM, Mustafa, Osmanlı Belgelerinde İçel Sancağı Anamur Kazası,Hemen Kitap, Mersin,2014
5. GAZEL,Ahmet Ali, Sicill-İ Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Dönemi'nde Görev Yapan Anamurlu Memurlar, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 32, Erzurum, 2007,
6. GAZEL ,Ahmet Ali,İçel Mutasarrıfı İbrahim Behcet Paşa'nın İçel Sancağı'na (Anamur, Gülnar, Ermenek, Gazipaşa) Dair Bir Raporu (1892), A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, Erzurum 2006,
7. KÖSE, Ensar,Ayanlar Çağında İçel Sancağında Sosyal Hareketlilik,Basılmamış Doktora Tezi,İstanbul,2013,
8. PAKALIN,Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,II.Cilt,Milli Eğitim Basımevi,İstanbul,1983

İnternet Kaynakları

1. www.anamur.gov.tr/anamurun coğrafyası(2.06.2018)